

Zaštita i promicanje etički prihvatljivog ponašanja u mirovinskom sustavu , osnovnoškolskom sustavu i predškolskom sustavu

Ivušić, Ivana

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:481275>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR ZA JAVNU UPRAVU I JAVNE FINACIJE
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ JAVNE UPRAVE

Ivana Ivušić

ZAŠTITA I PROMICANJE ETIČKI PRIHVATLJIVOG PONAŠANJA U
MIROVINSKOM SUSTAVU, OSNOVNOŠKOLSKOM SUSTAVU I
PREDŠKOLSKOM SUSTAVU

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr.sc. Ksenija Grubišić

Zagreb, 2023. godine

1. UVOD
2. ETIKA
 - 2.1. Poimanje etike
 - 2.2. Temeljne etičke vrijednosti
 - 2.2.1. Vrijednosti
 - 2.2.2. Etičke vrijednosti
3. ETIČNO I NEETIČNO PONAŠANJE
 - 3.1. Etično ponašanje
 - 3.2. Neetično ponašanje
4. OD TEORIJE PREMA PRAKSI
5. ETIKA U JAVNOJ UPRAVI
 - 5.1. Ishodišne osnove
 - 5.2. Etički vrijednosni okvir
 - 5.3. Globalna etika
 - 5.4. Zakon o državnim službenicima
 - 5.5. Etički kodeksi-vrste i sadržaj
 - 5.6. Etički kodeks državnih službenika
 - 5.7. Kritika Etičkog kodeksa državnih službenika
6. ZAŠTITA I PROMICANJE ETIČKI PRIHVATLJIVOG PONAŠANJA U MIROVINSKOM SUSTAVU
 - 6.1. Struktura Etičkog kodeksa
 - 6.2. Temeljna etička načela ponašanja
 - 6.3. Etički povjerenik
 - 6.4. Kritika Etičkog kodeksa Zavoda
7. ZAŠTITA I PROMICANJE ETIČKI PRIHVATLJIVOG PONAŠANJA U OSNOVNOŠKOLSKOM SUSTAVU
 - 7.1. Struktura Etičkog kodeksa
 - 7.2. Temeljna etička načela ponašanja
 - 7.3. Etičko povjerenstvo
 - 7.4. Kritika Etičkog kodeksa Škole
8. ZAŠTITA I PROMICANJE ETIČKI PRIHVATLJIVOG PONAŠANJA U PREDŠKOLSKOM SUSTAVU
 - 8.1. Struktura Etičkog kodeksa
 - 8.2. Temeljna etička načela ponašanja
 - 8.3. Etički odbor
 - 8.4. Kritika Etičkog kodeksa
9. ZAKLJUČAK

SAŽETAK

Zaštita i promicanje etički prihvatljivog ponašanja u mirovinskom osnovnoškolskom sustavu i predškolskom sustavu

U svojoj suštini etika znači ukupnost načela moralnog ponašanja nekog društva, organizacije ili pojedinca. Temeljne etičke vrijednosti su apstraktne ideje o tome što je poželjno, prikladno ili dobro, odnosno što je njegova suprotnost. Etično ponašanje je ono koje je u skladu sa svim moralnim načelima, principima i standardima nekog pojedinca ili organizacije, dok je neetično ponašanje ono u suprotnosti tome. Kako je uređena zaštita i promicanje etički prihvatljivog ponašanja etičkim kodeksom u javnoj upravi, mirovinskom sustavu, osnovnoškolskom sustavu i predškolskom sustavu predmet je ovog rada.

Ključne riječi: etika, etičke vrijednosti, etično ponašanje, neetično ponašanje, etički kodeks

SUMMARY

Protection and promotion of ethically acceptable behavior in the pension system, the system of primary and preschool education

In its essence, ethics means the totality of principles of moral behavior of a society, organization or individual. Fundamental ethical values are abstract ideas about what is desirable, appropriate or good, or what is its opposite. Ethical behavior is that which is in accordance with all moral principles, principles and standards of an individual or organization, while unethical behavior is the opposite. How the protection and promotion of ethically acceptable behavior is regulated by the code of ethics in public administration, the pension system, the elementary school system and the preschool system is the subject of this paper.

Key words: ethics, ethical values, ethical behavior, unethical behavior, code of ethics

Izjava o izvornosti

Ja, Ivana Ivušić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada, te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ivana Ivušić, v.r.

1. UVOD

Etika kao filozofija morala obrađena je tema od brojnih teoretičara i filozofa, od postojanja civilizacije, pa sve do današnjih dana. Svako društvo zasniva se na njemu svojstvenim temeljnim vrijednostima koje nastoje integrirati pojedinci u svoje ponašanje i življenje. Razvojem društva došlo je do potrebe uvođenja etičkih vrijednosti u sustave društvenog postojanja. Tako da se zaštitom i promicanjem etičkih vrijednosti počinju baviti organizacije, javna politika, državne i javne službe, te sve veći broj specifičnih struka. Inzistira se na uvođenju etički prihvatljivih ponašanja u sve društvene organizacije i propitkuje se koje su to moralne kvalitete koje bi trebao imati svaki pojedinac da bi njegovo ponašanje bilo etički prihvatljivo. Svjedoci smo sve češće pojave neetičnog postupanja u raznim segmentima društva, te sve više slučajeva neetičnog ponašanja dolazi pod povećalo javnosti kao posljedica osvještenijeg pristupa društva pojavama neetičnog ponašanja. Dolazi do sve većeg zagovaranja djelovanja i postupanja baziranog na etičkim vrijednostima društva koje se nastoji sve više osvijestiti. Pojavljuje se sve veći broj etičkih kodeksa u praksi, ne samo u javnom sektoru, već i u privatnom sektoru, te posebno u odgojno-obrazovnim institucijama. U ovom radu obradit ću pojam etike i morala, koje su to temeljne etičke vrijednosti, kako razlikovati etička od neetičkih ponašanja, kakva je primijenjena etika u javnoj upravi i kako je u njoj regulirana zaštita i promicanje etički prihvatljivih ponašanja. Dalje u radu ću se osvrnuti na to kako je etičkim kodeksom regulirana zaštita i promicanje etički prihvatljivog ponašanja u javnoj upravi, mirovinskom sustavu, osnovnoškolskom sustavu i predškolskom sustavu, te analizirati kodekse koji su u njima u primjeni.

2. ETIKA

Etika (prema grčkom: moralan, ćudoredan) je skup načela moralnoga (ćudorednog) ponašanja nekoga društva ili društvene skupine koja se zasnivaju na temeljnim društvenim vrijednostima kao što su: dobrota, poštenje, dužnost, istina, ljudskost i slično. To je znanost o moralu kao društvenom fenomenu koji se izražava u konkretnim ljudskim postupcima u okviru pravila, maksima i civilizacijskih zasada jednoga društva; filozofska disciplina koja ispituje zasnovanost i izvor morala, temeljne kriterije za vrednovanje, te ciljeve i smisao moralnih htijenja i djelovanja.¹

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/>>

Etika je filozofija morala ili filozofsko razmišljanje o moralu, moralnim problemima i moralnim sudovima. Potječe još od Aristotela koji je prvi razlikovao teoretsku, praktičnu i poetičku filozofiju. Njezin je predmet ljudsko djelovanje i to moralno relevantno djelovanje, te različiti oblici moralnog argumentiranja, obrazloženja i opravdanja morala. Etika se određuje i kao znanost koja se bavi pitanjem utemeljenja moralnih normi.²

Moral (prema lat. *moralis*: ćudoredan, moralan) je sustav nepisanih društvenih normi što određuju način ponašanja u određenoj društvenoj skupini, zajednici, a zasnivaju se na običajima i na općenito prihvaćenim mjerilima vrjednovanja postupaka sa stajališta načela »dobra« ili »zla«. Moral je povijesno određen, oblikuje se u izravnoj vezi s uvjetima života zajednice, kulturnom tradicijom i religijskim predodžbama. No unatoč stanovitoj relativnosti, koja se ogleda i u različitosti moralnih načela unutar klasa i slojeva istoga društva, moral općenito označuje važan čimbenik društvene kohezije, pa i cjelovit sustav stajališta i djelovanja koji regulira odnose među ljudima (obitelj, prijatelji i sl.).³

Moral je sveukupnost važećih moralnih normi, prosudbi i institucija. Moral sadrži određene norme, običaje, navike, propise, kategorije, ideale koji se nameću pojedincu svojom obvezatnošću na djelovanje.

Da se bude moralan, nije dovoljno prihvaćati moral, nego moralnost mora biti načelo temeljem kojeg mi svjesno oblikujemo vlastitu moralnu volju, načelo pomoću kojeg svjesno opravdavamo vlastito moralno djelovanje. Smisao morala nerijetko je povezan sa samom biti čovjeka i života, sa samim smislom njegova postojanja.⁴

2.1. Poimanje etike

Etika je, znači, disciplina praktične filozofije, teorija moralne, ispravne ljudske prakse. Ona nije normativna, „ne daje recepte“ nego je uputa, orijentacija dobrog i ispravnog ljudskog djelovanja, pa i u svakoj konkretnoj i specifičnoj ljudskoj situaciji i slučaju.⁵

Predmet je etičkoga promišljanja, naime, ljudska moralna praksa (koja uključuje i moralnu prosudbu i odluku), različite moralke i moralni kodeksi, što jest normativno, budući da sadrži

² Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

³ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/>

⁴ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

⁵ Nikola Skledar: Politika, demokracija i etika, Filozofska istraživanja, 92 God. 24 (2004) Sv. I (5-13)

moralne norme i propise, obvezatne za moralno djelovanje i ponašanje u različitim konkretnim situacijama. A etičko, dakle filozofijsko promišljanje biti, cilja, svrhe i smisla uopće, te moralne prakse i prosudbe njezine normativne dimenzije, pa i onda kada nudi opće moralne kategoričke imperATIVE, nema snagu norme i propisa kojih se nužno i sigurno treba pridržavati, nego samo upute i usmjerenja za konkretne moralne odluke i djelovanja.⁶

2.2. Temeljne etičke vrijednosti

2.2.1. Vrijednosti

Vrijednosti su apstraktne ideje o tome što je poželjno, prikladno ili dobro, odnosno što je suprotno tome. Vrijednosti su općeniti principi o tome što je dobro i što je loše, naša uvjerenja koja su u podlozi ocjenjivanja drugih, dok su norme konkretni standardi ponašanja, upute za konkretne situacije. Vrijednosti su, dakle, npr. tolerancija, poštenje, poštovanje drugoga i života. Vrijednosti jesu općenite, ali nipošto nisu nevažne jer govore o tome što neko društvo ili neka društvena skupina smatraju bitnim, odnosno vrijednim.⁷

2.2.2. Etičke vrijednosti

Etičke vrijednosti su bihevioralni vodiči koji reguliraju ponašanje pojedinca. Među najrelevantnijim etičkim vrijednostima mogu se spomenuti: pravednost, sloboda, poštovanje, odgovornost, integritet, odanost, iskrenost, korektnost. Etičke vrijednosti pokazuju osobnost pojedinca, pozitivnu ili negativnu sliku, kao posljedicu njegovog ponašanja.⁸

Konkretno, može se reći da postoje četiri velike etičke vrijednosti. Govori se o odgovornosti, istini, pravdi i slobodi. Odgovornost je sposobnost čovjeka da prepozna svoje propuste i preuzme posljedice koje to donosi. Istina, s druge strane, podrazumijeva etičku vrijednost biti iskren. Nadalje, temeljna etička vrijednost je i pravda. Svi ljudi moraju djelovati pošteno tako da u njima postoji skladan i miran suživot u društvu. Sloboda je također etička vrijednost.

⁶ Nikola Skledar: Politika, demokracija i etika, Filozofska istraživanja, 92 God. 24 (2004) Sv. I (5-13)

⁷ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

⁸ Preuzeto dana 03.08.2023. s: Značenje etičkih vrijednosti (što su, pojam i definicija)-Expresiones(ninanelsonbooks.com) <https://hr.ninanelsonbooks.com/significado-de-valores-ticos#:~:text=Me%C4%91u%20najrelevantnijim%20eti%C4%8Dkim%20vrijednostima%20mogu%20se%20spomenuti%3A%20pravednost%2C,dru%C5%A1tvenom%2C%20%C5%A1kolskom%20okru%C5%BEenju%2C%20pa%20%C4%8Dak%20i%20putem%20medija.>

Djela namijenjena ograničavanju slobode nisu etična. Sloboda, primjerice, može ugroziti pravdu.⁹

Etička vrijednost slobode temeljna je vrijednost svakog društva, a očituje se u slobodi djelovanja prema vlastitoj volji, slobodi izražavanja i slobodi medija. Pravda u društvu mora biti jednaka za sve ljude, a što je pravično regulira se propisima. Odgovornost se stječe odgojem, kasnije odrastanjem i preuzimanjem odgovornosti za svoj život, donošenjem odluka u istom, te suočavanjem s posljedicama svojih odluka. Istina i istinoljubivost idu ruku pod ruku. Ljubitelji istine su prvenstveno iskreni prema sebi, a onda i prema drugima, što im omogućava biti dosljedni u životu, te imati dobar odnos sa sobom i drugima.

Od ostalih etičkih vrijednosti mogli bismo spomenuti: poštenje, pravednost, reputaciju, predanost, poštovanje, transparentnost, integritet, povjerenje, toleranciju, pravičnost, mir, odanost, iskrenost i ljubav.

3. ETIČNO I NEETIČNO PONAŠANJE

3.1. Etično ponašanje

Etičnost označava dobro i ispravno ponašanje, a neetično je sve što je tomu suprotno, posebno nezakonita ponašanja, ali ne nužno samo ona.

Etično ponašanje zanimljiv je pojam koji je teško definirati. To bi moglo biti ponašanje koje je u skladu sa svim moralnim načelima, principima i standardima nekog pojedinca ili organizacije.¹⁰

Etično ponašanje karakterizira poštenje, pravednost i jednakost u međuljudskim i profesionalnim odnosima. Etičko ponašanje poštuje dostojanstvo, različitost i prava pojedinaca i skupina ljudi. Znači primjenu moralnih načela, standarda ponašanja i vrijednosti koje se odnose na ispravno ponašanje. Temelji se na poštenju, transparentnosti, integritetu, pouzdanosti, objektivnosti, marljivosti, poštovanju, jednakosti, odgovornosti i suosjećajnosti.

Osoba koja je usvojila etično ponašanje kao svoj moralni kompas često posjeduje visoki moralni standard i dosljedan sustav osobnih vrijednosti. Etično ponašanje može biti motivirano osobnim uvjerenjima i željom da se svojim ponašanjem i djelovanjem uljepša svijet. Osobe koje su usvojile etično ponašanje kao svoj put čine ono što je ispravno bez

⁹ Preuzeto dana 03.08.2023. s: Definicija etičkih vrijednosti-što je to, značenje i pojam-Želim znati sve 2022 (erf-est-org) <https://hr.erf-est.org/6808-valores-ticos.html>

¹⁰ Marin Buble: (2006) – Osnove managementa, Sinergija nakladništvo, Zagreb, str. 60-61.

obzira na vanjske nagrade i priznanja. Etično ponašanje ne odnosi se samo na radnu okolinu, već može obuhvatiti sve aspekte života.

Etičnim ponašanjem postiže se odnos povjerenja između ljudi koji rade zajedno, dolazi do jačanja povjerenja u institucije te do povjerenja u sustav kao takav.¹¹

Etički standardi su principi, odnosno ideali poželjnog ljudskog ponašanja. Moglo bi se reći da je etično ponašanje pokušaj donošenja najbolje moguće odluke na temelju vlastitog znanja i prikupljenih činjenica. U ljudskoj prirodi postoje dvije krajnosti i dobro i loše i etično i neetično. Koliko god se trudili shvatiti što je ispravno, a što ne, svi griješimo i ponekad je teško razlikovati dobro od lošeg. Standardi za etično ponašanje uključeni su u svakog pojedinca kao i u samu organizaciju, njegovi stavovi, norme i uvjerenja, vlastiti etički standard, okvir etičnog odlučivanja i moralni razvoj uvelike utječe na etiku pojedinca.¹²

Primjeri etičnog ponašanja u radnoj okolini su: točnost, pridržavanje pravila ponašanja, poštivanje drugih ljudi, pomaganje kolegama, profesionalno ponašanje, odgovornost, kvalitetan rad, uslužnost prema strankama.

3.2. Neetično ponašanje

Neetično ponašanje je ono koje nije u skladu s opće prihvaćenim pravilima ili moralom, ne nužno nezakonito ponašanje. Neetična ponašanja nisu nužno ona koja nisu u skladu sa zakonom, što ne znači da su ispravna, a niti moralna. Prostor za neetična ponašanja nalazi se u sivoj zoni pravne regulacije gdje ne postoje pravila nego je sve ostavljeno osobnom tumačenju. Tada dolazimo u situaciju da se postupa po osobnom nahođenju, što može biti kobno. Neki od primjera neetičnog ponašanja su korupcija i klijentelizam, sveprisutne boljke suvremenog društva.

U stvarnosti je vrlo teško razgraničiti neetično ponašanje od nezakonitog i/ili neprofesionalnog ponašanja koje se sankcionira prema odredbama Zakona o državnim službenicima. Još uvijek vlada nerazumijevanje o tome što se smatra neetičnim ponašanjem te ga se neopravdano izjednačuje s nezakonitim ponašanjem. Praksa obiluje brojnim neetičnim ponašanjima od kojih mnoga nisu normirana i sankcionirana službeničkim zakonodavstvom,

¹¹ Željka Burić: Etično ponašanje-radno okruženje kao izazov i obrazovanje kao potreba. Policijska sigurnost (Zagreb), godina 30. (2021.) broj 1, str. 150-162

¹² Ana Aleksić: Poslovna etika-element uspješnog poslovanja, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 5, 2007.

ali i dalje su neprihvatljiva i treba ih sprečavati, od loših međuljudskih odnosa i slabe suradnje među službenicima, uvredljivog ponašanja rukovodećeg osoblja i dužnosnika prema podređenima, neprikladne komunikacije s građanima pa nadalje.¹³

Neovisno na kojem se stupnju u hijerarhiji nalazi, svatko mora imati stalno na umu da ima obvezu ne samo prema sebi nego i prema profesiji ali i široj javnosti osigurati da i on i drugi rade prema najvišim etičkim standardima. Mora imati moralnu hrabrost razriješiti sve svoje dvojbe i pitanja koja se pojave prilikom rada. Ako se radi o osobama koje su više na hijerarhijskoj ljestvici, korisno je da o svojim dvojbama prilikom odlučivanja priupitaju sve suradnike (ne samo neke- kako bi izbjegli utjecaj samo nekih) i poslušaju njihova obrazložena mišljenja. Nakon toga odvagnuti snagu argumenta. Ako odgovor na ta pitanja i moralne dileme ne nalazi unutar organizacije, službenik se ne smije ustručavati pitati druge ljude koji rade izvan nje.¹⁴

4. OD TEORIJE PREMA PRAKSI

Svaki čovjek ima set vrijednosti i temeljna uvjerenja koja ga vode i motiviraju kroz život, oblikujući njegovo ponašanje prema sebi i drugima, svoje temeljne etičke i moralne vrijednosti. Uvjerenja se formiraju odgojem, prvenstveno od roditelja, ali i okoline u kojoj čovjek živi. Na njega imaju utjecaj škola, fakultet, religija, te proživljene okolnosti života. Sazrijevanjem, vrijednosti su podložne promjenama i čovjek ih može nadograđivati u svoj postojeći sustav ili rušiti i graditi iznova.

Instinktivno znamo da je dobro biti moralan i djelovati s integritetom, no razumijevanjem razloga za moral i integritet, bit ćemo motivirani zagovarati takvo ponašanje. Etično ponašanje čini društvo boljim, tretiranje svakoga jednako dovodi do jednakog uvažavanja svakog pojedinca, etično ponašanje motivira i druge na takvo ponašanje. Osim toga, donošenje ispravne moralne odluke ili zauzimanje načelnog stajališta o problemu smanjuje stres. Prema Nordstromu i Ridderstralu etika mora prožimati svakoga i svaku stvar u organizaciji. Ona se mora primjenjivati posvuda i to stalno. Ne možete biti samo malo etični ili etični samo u trenutku kada vam to odgovara. Etika je apsolutna.¹⁵

¹³ 3. Forum za javnu upravu, Zagreb, 6.veljače 2013., Friedrich Ebert Stiftung, Ured za Hrvatsku

¹⁴ Željka Burić: Etično ponašanje-radno okruženje kao izazov i obrazovanje kao potreba. Policijska sigurnost (Zagreb), godina 30. (2021.) broj 1, str. 150-162

¹⁵ Ana Aleksić: Poslovna etika-element uspješnog poslovanja, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 5, 2007.

Organizacije se razlikuju ovisno o tome koje vrijednosti prevladavaju u organizaciji i prema etičkom ozračju što ga stvaraju unutar organizacije i prema drugima. Te razlike određene su ponašanjem vodećeg menadžmenta u organizaciji. Ponašanje menadžmenta značajno utječe na to kako se ponašanju podređeni, a i cijela organizacija. Kad su suočeni s etičkom dvojbom, odnosno pitanjem kako postupiti u određenoj situaciji, zaposleni će se ponašati različito, odnosno upravo o ovisnosti kakav sustav vrijednosti prevladava u organizaciji.¹⁶

Profesionalna etika, odnosno primijenjena ili moderna etika počinje se razvijati krajem 20. i početkom 21. stoljeća. Naglasak joj je na etici u poslovanju gospodarskih subjekata, javnoj politici i profesijama. Temelji se na reguliranju dobrog, odnosno poželjnog ponašanja etičkim kodeksom kojem je cilj ponašanje radnika podignuti na jedan viši nivo, pružajući im smjernice za ponašanje i savjesno i odgovorno djelovanje. Svrha mu je i da svaki radnik svojim ponašanjem ne narušava ugled organizacije. U tom smislu, etički kodeks postaje orijentir za dobro, odnosno ispravno i poželjno ljudsko ponašanje u organizaciji u odnosu na pojedinačni slučaj, tj. smjernica pojedincima u organizaciji kako da se ponašaju.

Teorija je prilično jasna, etičke vrijednosti i poželjna etička načela ponašanja jasno su proklamirana i predstavljena u kodeksima i pretpostavljaju jasnu primjenu. No, što je s praksom? Praksa je nešto sasvim drugo, predstavlja oživotvorenje kodeksa u njegovoj cjelini, ostvarenje i primjena etičkih zadanosti koje je zapravo dosta teže primijeniti u praksi. Izgleda jednostavno, no teorija se često razlikuje od prakse. Implementacija teorije u praksu pati, i to ne samo zbog idealnih modela ponašanja koja nije moguće ostvariti, nego i zato što ljudi nisu savršeni, teško im je biti objektivnima i pravednima, te cijelo vrijeme slijediti etički kompas. Mogli bismo reći, da nema dobre teorije, bez dobre prakse. Teoretski je sve moguće, no u praksi to baš i nije tako. U narednim poglavljima prikazat ću kako se oživotvorenje etičkih kodeksa usustavilo u javnoj upravi, mirovinskom sustavu, osnovnoškolskom sustavu i predškolskom sustavu. Kako je teorija primijenjena u praksi, što funkcionira, a što ne. Ishodište im je u biti isto: Etički kodeks državnih službenika, međutim, u njihovoj praksi ćemo vidjeti da su etička načela i postupanja po kodeksu razradili na različite načine kao posljedica specifičnosti svog područja djelovanja.

¹⁶ Ana Aleksić: Poslovna etika-element uspješnog poslovanja, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 5, 2007.

5. ETIKA U JAVNOJ UPRAVI

5.1. Ishodišne osnove

Govoreći o Hrvatskoj možemo primijeti da jedan od najvećih problema i dalje predstavlja korupcija, a vrlo je prisutan i problem sukoba javnog i privatnog interesa, u kojem su zatečeni brojni dužnosnici, pa i javni i državni službenici. Gledanje privatne koristi prilikom obavljanja javne dužnosti nije novost. Sve navedeno stvara veliko nepovjerenje građana u rad javne uprave. Sve to dovodi do nužnosti uvođenja etike u javnu upravu, pa je radi zaštite i promicanja etički prihvatljivih ponašanja u javnoj upravi donesen Etički kodeks državnih službenika iz čije su primjene izostavljeni državni dužnosnici. Temeljna načela državne uprave regulirana su Zakonom o državnim službenicima, koji je propisao načela ponašanja državnih službenika.

Javna uprava je dužna pružati kvalitetne usluge građanima, a te osigurati dostupnost informacija, jednostavnost postupka, brzo rješavanje upravnih postupaka, profesionalnost i ljubaznost javnih i državnih službenika što sve pridonosi jačanju povjerenja građana u rad javne uprave. Etički kodeks jača povjerenje građana u javnu upravu.

Etika u javnoj upravi razmatra se iz perspektive meta-etičkih teorija, raspravljajući fundamentalna pitanja, kao i normativne etike koja se usmjerava na praktične implikacije etičkih standarda. Neka od ključnih pitanja odnose se na mogućnost dosizanja apstraktnih etičkih ideala, kao i osiguravanja etičnog ponašanja službenika izvan pravne regulacije. U novije vrijeme nastoji se uspostavljanjem institucionalno-pravnog okvira osigurati etično ponašanje javnih službenika, a posebno mjesto zauzimaju etički kodeksi. Ipak, razlikovanje između (ne)etičnog i (ne)zakonitog ponašanja nije jednoznačno u pravnoj regulaciji. Usvajanje etičkih principa može se postići kroz odgovarajuće obrazovanje za rad u javnoj upravi, ali i definiranje etičkih standarda od strane samih službenika.¹⁷

Etika, odnosno etičke vrijednosti i načela propisani etičkim kodeksima postaju niti vodilje za ponašanje javnih i državnih službenika koja oni moraju usvojiti i internalizirati kao svoju normu ponašanja u svakodnevnom radu čime se u javnoj upravi nastoji smanjiti pojava neetičnih ponašanja i ponašanja suprotnih zakonu.

¹⁷ 3. Forum za javnu upravu, Zagreb, 6. veljače 2013., Friedrich Ebert Stiftung, Ured za Hrvatsku

U žarištu interesa nalazi se institucionalno-normativna regulacija ponašanja, o čemu svjedoče brojne antikorupcijske strategije i mjere za sprečavanje neželjenog ponašanja, te masovna produkcija etičkih kodeksa i kodeksa ponašanja javnih službenika, kojima se propisuju poželjna ponašanja i sankcije za njihovo kršenje. Etika se općenito ne smatra samim ciljem, već je u službi drugih vrijednosti, kao što su profesionalizam, zakonitost, učinkovitost, transparentnost ili kvaliteta.¹⁸

Etika u javnoj upravi novijeg je datuma, svojevrsna je nadogradnja službeničkog sustava. Razvojem društva i jačanjem političke volje, a kako si se suzbile pojave kao što su sukob interesa, klijentelizam i korupcija pojavljuje se potreba za dodatnim reguliranjem ponašanja službenika. Tu nastupaju etički kodeksi koji nastoje regulirati poželjna ponašanja javnih i državnih službenika utemeljena na etičkim vrijednostima i načelima, te u svakodnevnom radu poštivanje proklamiranih etičkih standarda.

Međutim etika službenika, javnih službenika i svih ostalih koji obavljaju javne funkcije nije tu samo zbog njih i njihovog ponašanja, već je ona i u službi građanina. Razvojem društva, javne svijesti dolazi do sve većeg sudjelovanja građana u radu uprave gdje ne samo da su oni korisnici usluga javne uprave, nego postaju i njezini sudionici. Otvorenost javne uprave dovodi do većeg angažmana građana u javnoj upravi kako se ona sve više otvara prema građanima, te postaje jasnije i vidljivije kakav je njen odnos prema građanima, te ponašanja njenih službenika prema građanima postaju vidljivija. Ukazivanje građana na rad javne uprave i njihove pritužbe upravi na uočeno neetično ponašanje njenih službenika pozitivan su primjer kako se može učiti iz svake, pa i neetične situacije. Pritužbe građana postaju putokaz javnoj upravi kojim putem želi ići i omogućuje izgradnju javne uprave na trajnim etičkim vrijednostima koje unosi u svoj rad.

5.2. Etički vrijednosni okvir

Suvremene rasprave koje se protežu od razine spekulativnog razmišljanja do sasvim praktičnih i konkretnih pitanja koje proizvode brojne implikacije u stvarnosti uključuju nove okolnosti, ali je njihova suština ostala ista: Što je etika i koja je njezina svrha u javnoj upravi? Je li uopće moguće usmjeravati i /ili regulirati etično ponašanje javnih službenika i dužnosnika, a ako da, na koji način? Treba li etička pravila podvoditi pod domenu prava i

¹⁸ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

legislative ili je riječ o moralnoj kategoriji koja isključuje pravnu regulaciju? I, s tim u vezi, pripadaju li etički kodeksi u kategoriju pravnih propisa, instrumente mekog prava (soft law) ili deklarativne izjave? Na kraju, koja je svrha, uloga i doseg etičkih kodeksa i kodeksa ponašanja za javne službenike? Kada bi ih se sve pokušalo objediniti u jedno pitanje, ono bi ukratko glasilo: Ima li morala bez prava?¹⁹

Etički kodeks je nesumnjivo potreban kao način usmjeravanja etičnog ponašanja javnih i državnih službenika, no da li je samo on dovoljan i da li je u potpunosti moguće etičkim kodeksom regulirati etično ponašanje službenika pokazat će praksa. Moral i pravo su isprepleteni, i samo inzistiranje na moralu, bez prava nije održivo. Otuda proizlazi i normiranje ponašanja kodeksima koji su blaže naravi od čiste pravne norme, mada ipak instruktivni i sa blagim sankcijama. Etički kodeksi utječu na stvaranje povjerenja javnosti u rad javne uprave, te rad javnih i državnih službenika

Smatram da etički kodeksi javne uprave spadaju u instrumente mekog prava (soft law) jer po svojoj prirodi nisu toliko normativnog karaktera, već su deklarativne i instruktivne prirode. Propisivanjem poželjnog, dobrog ponašanja, koje se očekuje od službenika u obavljanju njihovog posla daje se na znanje kakva ponašanja su poželjna, odnosno etična, te se za njihovo kršenje propisuje sankcija koja nije toliko teške prirode kao što bi bila da je u pitanju pravna norma. Iako za kršenje etičkog kodeksa postoji sankcija, ona je ipak blage naravi, u vidu opomene ili upozorenja, no ponekad se za teže povrede mogu aktivirati i sankcije radnog prava.

Pitanje etičkih vrijednosti u javnom sektoru različito se sagledava pa na njega nema unisonog odgovora. Neki smatraju da je na djelu jedinstveni proces u kojem se preklapaju i prožimaju nove i stare vrijednosti. Drugi pak ističu da je suvremeno društvo obilježeno svojevrsnom konfuzijom, vrijednosnom dezorijentiranošću, preneglašavanjem materijalnih aspekata života na štetu moralnih, pa čak i da danas živimo u duboko makijavelističkom svijetu“. Pojedini autori već duže vrijeme upozoravaju da globalizacija i doktrina Novog javnog menadžmenta proizvode štetne posljedice na sustav etičkih vrijednosti i globalnu krizu u javnoj upravi.²⁰

¹⁹ 3. Forum za javnu upravu, Zagreb, 6. veljače 2013., Friedrich Ebert Stiftung, Ured za Hrvatsku

²⁰ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

Kada je u radu javne uprave naglasak na učinku i djelotvornosti, te postizanju rezultata, orijentacija na etičko obavljanje posla pada u drugi plan. Službenicima postaje teško zadovoljiti etičku dimenziju posla i ostvariti kvalitetan odnos s građanima, jer su u svakodnevnom radu orijentirani na rezultat koji svojim radom moraju postići, posebice ako je u radu naglasak na praćenje radnog učinka. U radu javne uprave potrebno je izbalansirati praćenje radnog učinka i postizanje rezultata s dozvoljavanjem da se posao obavi na kvalitetan način uz poštivanje etičkog kodeksa i uz kvalitetan odnos s građanima korisnicima usluga. Puko inzistiranje na radnom rezultatu nije održivo, jer smanjuje kvalitetu rada i ne ostavlja prostor za poštivanje proklamiranih etičkih vrijednosti u javnoj upravi.

Među glavne elemente etičkog vrijednosnog okvira u javnom sektoru mogu se svrstati: integritet, transparentnost, odgovornost, zaštićenost, ljudsko dostojanstvo, poštenje i povjerenje, dosljednost i harmonija interesa, pravednost, autentičnost (ili istinska samoidentifikacija), sloboda izražavanja i profesionalizam. Po svojoj biti, ove etičke vrijednosti i načela ne ovise o izvanjskom opravdanju već imaju unutarnju (stvarnu) važnost za ljude. Široko rasprostranjena korupcija i neetično ponašanje pojavljuju se u brojnim zemljama svijeta, a radikalni menadžerski zahvati samo su dio tog složenog i duboko ukorijenjenog fenomena. Treba li rješenje tog problema tražiti na razini partikularnih mjera koje ovise o specifičnostima pojedine zemlje ili treba izgraditi zajednički vrijednosni okvir koji će biti jednako primjenjiv svugdje? Neki ističu da je pitanje etike u obavljanju javnih poslova stvar globalnog konsenzusa o temeljnim vrijednostima i načelima koji bi trebali vrijediti u svim zemljama svijeta.²¹

5.3. Globalna etika

Prema Deklaraciji o globalnoj etici H. Kunga, koju je odobrio Parlament svjetskih religija 1993., sve svjetske religije trebaju postići temeljni konsenzus o obveznim vrijednostima, neopozivim mjerilima i temeljnim moralnim stavovima koji može biti podloga za svjetsku etiku. Bez takvog temeljnog konsenzusa o etici, svakoj zajednici, prije ili kasnije, prijete kaos ili diktatura. Prema Deklaraciji nema novog svjetskog poretka bez nove globalne etike, a prvi i osnovni zahtjev je da sa svakim čovjekom treba postupati čovječno. Četiri su neopozive direktive: opredjeljenje za kulturu nenasilja i poštovanje života; kulturu solidarnosti i

²¹ 3. Forum za javnu upravu, Zagreb, 6. veljače 2013., Friedrich Ebert Stiftung, Ured za Hrvatsku

pravedan ekonomski poredak; kulturu tolerancije i život u istini; te kulturu jednakih prava i partnerstvo između muškaraca i žena.²²

Izdvojila bih čovječnost kao nit vodilju kako u profesionalnom životu, a tako i u životu općenito. Svi ljudi po svojim su karakteristikama čovječni, međutim djela čovječnosti su prvenstveno dobra i humana djela, koja poštuju svakoga jednako, te štite integritet svakog ljudskog bića. Čovječnost je vrlo bitna za etiku. Mogli bismo reći da biti čovječan, znači ujedno i biti etičan.

Institucionalni i zakonodavni interes za etiku postao je „globalni fenomen“ koji se manifestirao kroz usvajanje mnogobrojnih organizacijskih i normativnih mjera za suzbijanje korupcije, zaštitu integriteta javne službe i promicanje profesionalnog ponašanja na etičkim temeljima. Gotovo sve javne organizacije počele su donositi etičke kodekse, a institucionalni aranžmani, kao što su uredi za prevenciju ili nadzor neetičnog ponašanja, počeli su se svugdje pojavljivati.²³

Sve više na neodobravanje javnosti nailaze neetična ponašanja, a etična ponašanja dobivaju sve više na važnosti, te dolazi do senzibiliziranja javnosti za pitanja etike, te se pojavljuje potreba da se ona regulira u javnom sektoru, no etika postaje važna i u sve većem broju profesija i privatnom sektoru.

No, rasprave o globalnoj etici ne zadržavaju se na razini kolektivnog već uključuju i individualnu perspektivu. U posljednje vrijeme zamjetan je trend prema proučavanju psiholoških i duhovnih aspekata pojedinaca. Duhovnost se u pravilu shvaća u širokom kontekstu, neovisno o religijskom okviru, a nezaobilazno obuhvaća promjenu dosadašnje etike i morala pojedinaca zaposlenih u javnoj upravi.²⁴

Važno je utvrditi i proklamirati etičke vrijednosti i načela u javnoj upravi, no također je važno osvijestiti javne i državne službenike na njihovo usvajanje i svakodnevnu primjenu u obavljanju svojih radnih zadataka.

Zakonodavni okvir je nužan za osiguranje neovisnosti u nadzoru i procesuiranju svih nezakonitosti i nepravilnosti, što osigurava odgovornost javne vlasti, te uvid javnosti. Etički

²² Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

²³ Gordana Marčetić: Etički kodeksi i etika javnih službenika HKJU-CCPA, god 13. 82013.) br. 2, str. 499-539

²⁴ 3. Forum za javnu upravu, Zagreb, 6. veljače 2013., Friedrich Ebert Stiftung, Ured za Hrvatsku

kodeksi/kodeksi ponašanja osiguravaju smjernice ponašanja javnim službenicima, ali i građanima pokazuju što mogu očekivati od službenika. Oni omogućuju internalizaciju etičkih pravila od strane službenika te nadzor javnosti. Središnje tijelo zaduženo za koordinaciju aktivnosti upravljanja etikom u javnoj službi osigurava kvalitetno upravljanje, te stvara odgovarajuće uvjete koji smanjuju mogućnost pojave neetičkih ponašanja. Uz to, etička infrastruktura može djelovati i ostvariti svoj cilj, a to je jačanje etičnog ponašanja u javnoj upravi, samo ako postoji predanost političkog vodstva, te ako se osigura potrebna otvorenost i sudjelovanje građana.²⁵

Vrijedno je istaknuti Preporuku o OECD-a iz 1998. godine o unaprjeđenju etičkog postupanja u javnim službama i temeljnim etičkim načelima u javnim službama koja u sebi sadržava i 12 načela za upravljanje etikom u javnoj upravi. To su smjernice za postupanje koje sadrže navode kako slijedi: prvenstveno, etički standardi za javne službenike moraju biti jasni, te se moraju odraziti u cjelokupnom pravnom okviru zemlje; praktične etičke upute moraju biti dostupne svim službenicima; javni službenici moraju znati njihova prava i obveze; mora postojati politička volja koja će ojačati etično ponašanje službenika; proces donošenja odluka mora biti otvoren i transparentan te dostupan javnosti; komunikacija i suradnja između javnog i privatnog sektora mora biti uređena jasnim uputama; javni menadžeri moraju demonstrirati i provoditi etička načela postupanja; upravljanje, postupci i praksa u upravnim organizacijama moraju poticati službenike na etičko ponašanje; uvjeti zaposlenja službenika i tehnike upravljanja ljudskim potencijalima moraju promicati etička načela; u javnoj službi moraju postojati odgovarajući mehanizmi odgovornosti i nadzora; moraju postojati unaprijed predviđene i određene procedure i sankcije za sve prijestupe.²⁶

Gore navedeno predstavlja smjernice za uspostavljanje okvira etičke infrastrukture javne uprave, koji čine prvenstveno zakonodavni okvir, etički kodeks koji služi kao smjernica ponašanja, etička načela i vrijednosti, središnje tijelo za kontrolu i nadzor primjene kodeksa. Etička infrastruktura omogućava pridržavanje i poštivanje etičkih načela i vrijednosti u javnoj upravi.

5.4. Zakon o državnim službenicima

²⁵ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

²⁶ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

Hrvatski sabor još je 2002. usvojilo prvi Nacionalni program za borbu protiv korupcije, no tek 2008. usvojene su Strategija reforme državne uprave za razdoblje od 2008. do 2011. u kojoj su naznačeni opći ciljevi i usmjerenje razvoja državne službe, te Strategija za suzbijanje korupcije.²⁷

2006. godine donesen je Zakon o državnim službenicima koji je utvrdio načela ponašanja državnih službenika propisujući ih kao dužnosti državnih službenika. To su: obavljanje dužnosti i obveza postupanja u skladu sa zakonima, zabrana zlouporabe ovlasti, dužnost odbijanja ponuđenih darova, zabrana neopravdanog nagrađivanja drugih državnih službenika, dužnost pružanja informacija i obrazloženja o upravnim poslovima, dužnost pravodobnog i učinkovitog izvršavanja poslova, dužnost čuvanja službene tajne i poštivanja privatnosti, dužnost stručnog postupanja, dužnost prisutnosti na radnom mjestu, te zakonita i pažljiva uporaba povjerene imovine. Spominje se i osobno ponašanje kojim državni službenik ne smije umanjiti svoj ugled i ugled državne službe, te ne smije dovesti u pitanje svoju nepristranost u postupanju.²⁸

Ponašanje suprotno odredbama Zakona o državnim službenicima podliježe sankcijama, koje se kvalificiraju kao lake ili teške povrede službene dužnosti. Za lake povrede službene dužnosti sankciju izriče čelnik tijela, a za teške povrede službene dužnosti službenički sud. Postupci se vode prema odredbama Zakona o općem upravnom postupku.²⁹

5.5. Etički kodeksi-vrste i sadržaj

Etički kodeksi navode ključne vrijednosti i načela. Oni su općenitog karaktera, uglavnom su vrlo apstraktni i ne bave se pitanjima primjene postavljenih vrijednosti u konkretne situacije.

Kako će se proklamirane etičke vrijednosti primijeniti u praksi i na konkretne situacije koje će se pojavljivati u praksi kodeksi malo govore. Primjena ostaje na etičkim povjerenicima, službenicima i rukovoditeljima koji će kodeks primjenjivati postupajući što najbolje znaju i umiju u skladu s osobno usvojenim etičkim vrijednostima, svojim iskustvom, osobinama i profesionalnošću.

²⁷ 3. Forum za javnu upravu, Zagreb, 6. veljače 2013., Friedrich Ebert Stiftung, Ured za Hrvatsku

²⁸ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

²⁹ Zakon o državnim službenicima https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_04_49_1166.html pristupljeno 03.10.2023.

Kodeksi imaju različite oblike. Po Kernaghanu, etički kodeksi mogu biti pisani u formi „deset zapovijedi“ ili justinijanskog kodeksa ovisno o općenitosti i limitiranosti ili specifičnosti i obuhvatnosti njegova sadržaja. Kodeksi „deset zapovijedi“ sadržavaju kratke izjave o temeljnim etičkim vrijednostima i načelima koje službenici moraju usvojiti i poštovati, izostavljajući odredbe o načinu primjene i provedbe kodeksa. „Justinijanski“ kodeksi su duži dokumenti koji specifičnim jezikom detaljno uređuju etičko ponašanje i pravila ponašanja službenika te sadržavaju odredbe o načinu provedbe kodeksa.³⁰

Kodeksi promatrani u ovom radu radi kako bi utvrdili razinu zaštite i promicanja etičkih ponašanja u njima : Etički kodeks državnih službenika, Etički kodeks radnika Hrvatskog Zavoda za mirovinsko osiguranje, Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u osnovnoj školi Markuševac i Etički kodeks Dječjeg vrtića En ten tini pripadaju po svojoj vrsti u skupinu Justinijanskih kodeksa.

Moralna, propisuje norme i pravila ponašanja određene socio-kulturne sredine; to je kodeks propisa koji se nameće pojedincima ili čitavim skupinama (primjerice, profesijama) svojom obvezatnošću za djelovanje i postupanje (kodeks časti u pojedinim profesijama). Prema tome, i konkretna moralna praksa i profesionalni moralni kodeks određenog poziva nužno u sebi sadrži, u svojim temeljima i polazištima i određene moralne refleksije i prosudbe, te etičke i aksiološkijske pretpostavke i shvaćanja o biti, smislu i vrijednosti toga poziva i djelovanja.³¹

U suvremenoj literaturi se često naglašava razlika između etičkih kodeksa, kodeksa ponašanja, te kodeksa normi i pravila kojima se uređuje ponašanje službenika. Etički kodeksi navode ključne vrijednosti i načela. Općenitog su karaktera, uglavnom su vrlo apstraktni i ne bave se pitanjima primjene postavljenih vrijednosti u konkretnim situacijama. Oni pokazuju kako određena načela i vrijednosti treba primijeniti u praksi i pokušavaju predvidjeti i spriječiti određena neprihvatljiva ponašanja.³²

Etički kodeks predstavlja pravila poželjnog ponašanja koja se baziraju na temeljnim vrijednostima, načelima i pravilima odgovornog poslovanja i ponašanja organizacije, ali ne bi smjela predstavljati striktna pravila ponašanja u svakoj potencijalnoj situaciji. Etički kodeks je najrazvijenija i najzastupljenija komponenta upravljanja poslovnom etikom u svjetskoj

³⁰ Gordana Marčetić: Etički kodeksi i etika javnih službenika HKJU-CCPA, god 13. 82013.) br. 2, str. 499-539

³¹ Nikola Skledar: Politika, demokracija i etika, Filozofska istraživanja, 92 God. 24 (2004) Sv. I (5-13)

³² Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

poslovnoj praksi, iako je prihvaćanje etičkog kodeksa prihvaćanje minimalnih standarda u upravljanju etikom. Sustav upravljanja poslovnom etikom obuhvaća puno širu problematiku od same izrade i korištenja etičkog kodeksa, kodeks je tek početak etičkih nastojanja. No i samo njegovo korištenje može se smatrati početnim i pohvalnim korakom u uvođenju i upravljanju poslovnom etikom, odnosno etičnim poslovanjem.³³

Etički kodeksi proglašavaju koje su to vrijednosti koje će se njime štititi i promiču etički prihvatljiva ponašanja u određenoj upravnoj organizaciji. Pojedine upravne organizacije i javne službe donijele su kodekse za svoje područje djelovanja, čije se vrijednosti mahom temelje na vrijednostima Etičkog kodeksa državnih službenika koji je poslužio kao izvor, no neki su kodeksi vrijednosti koje se štite dodatno proširili i razradili.

Kako možemo vidjeti da se u novije vrijeme pojavljuje sve više kodeksa specifičnih struka vrijedno je napomenuti da etika poziva nije novi termin, nego postoji otprije.

Sintagmu „etika poziva“ uveo je u suvremenu upotrebu klasik društvene misli Max Weber u njegovim glasovitim predavanjima: Znanost kao poziv i Politika kao poziv. U tim je predavanjima on zasnovao ono što danas pomišljamo pod etikom poziva uopće. Od tada se taj termin uvriježio i koristi se i onda kada se odnosi i na moral i na moralnu refleksiju i sud.³⁴

5.6. Etički kodeks državnih službenika

Prvi etički kodeks državnih službenika donesen je 2006. godine, a dopunjen je već 2008. godine kojim se utvrđuju pravila ponašanja državnih službenika i etička načela. Po svojoj strukturi sastoji se od 12 poglavlja: Opće odredbe, Etička načela, Odnos službenika prema građanima, Međusobni odnosi državnih službenika, Imenovanje povjerenika za etiku, Prava i obveze povjerenika za etiku, Podnošenje pritužbe, Ispitivanje osnovanosti pritužbe, Zaštita povjerenika za etiku, Središnje tijelo državne uprave nadležno za službeničke odnose, Etičko povjerenstvo, javnost etičkog kodeksa, Posebni etički kodeksi, Prijelazne i završne odredbe.³⁵ Etička načela državni službenici moraju usvojiti kao vlastita načela i osobni kriterij

³³ Ana Aleksić: Poslovna etika-element uspješnog poslovanja, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 5, 2007.

³⁴ Nikola Skledar: Politika, demokracija i etika, Filozofska istraživanja, 92 God. 24 (2004) Sv. I (5-13)

³⁵ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)

<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 03.10.2023.

ponašanja u radu i dužni su ih primjenjivati u međusobnim odnosima, odnosima prema građanima, u odnosu prema radu i državnom tijelu u kojem su zaposleni.³⁶

Svrha Etičkog kodeksa državnih službenika je promicanje etičkih načela, moralnih načela i vrijednosti u ponašanju državnih službenika u službi, s ciljem ostvarivanja zajedničkog dobra i javnog interesa, te povjerenja građana u državnu službu.³⁷

Dopunama etičkog kodeksa iz 2008. godine propisano je da u svakom državnom tijelu čelnik imenuje po jednog službenika-povjerenika za etiku. Njihova je uloga da prate primjenu Etičkog kodeksa u državnom tijelu, promoviraju etičko ponašanje u međusobnim odnosima službenika i odnosima službenika prema građanima, daju savjete službenicima o etičkom ponašanju, zaprimaju pritužbe službenika i građana na neetičko i moguće koruptivno postupanje službenika, provode postupak ispitivanja osnovanosti pritužbe te vode evidenciju o zaprimljenim pritužbama.³⁸ Građani i pravne osobe, te državni službenici mogu povjereniku za etiku podnijeti pritužbu na ponašanje državnih službenika, a koje je protivno odredbama kodeksa koja se može podnijeti pisanim ili usmenim putem, besplatnog otvorenog telefona, te putem elektroničke pošte.

Po primitku pritužbe, postupak provodi Povjerenik za etiku u roku od 30 dana, te priprema odgovor podnositelju pritužbe i izvješće koje dostavlja čelniku tijela. Postupa i na temelju anonimne pritužbe. U ispitnom postupku može zatražiti pisanu izjavu službenika na kojeg se odnosi pritužba ili ostalih osoba koja imaju kakva saznanja, te poduzeti i druge radnje potrebne za utvrđenje činjenica. U slučaju dvojbe zatražit će mišljenje Etičkog povjerenstva. Nakon toga, čelnik tijela može pokrenuti postupak zbog povrede službene dužnosti ili pisanim putem upozoriti državnog službenika na neetično postupanje i potrebu pridržavanja odredbi Etičkog kodeksa. Podnositelju pritužbe dužan je odgovoriti u roku od 60 dana, te ga izvijestiti o poduzetom. Ukoliko nije zadovoljan odgovorom podnositelj pritužbe može podnijeti pritužbu Etičkom povjerenstvu u roku od 30 dana.³⁹

Pritužbe na neetično ponašanje mogu se podnijeti i protiv čelnika tijela i Povjerenika za etiku koje rješava Etičko povjerenstvo. Etičko povjerenstvo u roku od 60 dana dostavlja odgovor na

³⁶ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 03.10.2023.

³⁷ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 03.10.2023.

³⁸ Gordana Marčetić: Etički kodeksi i etika javnih službenika HKJU-CCPA, god 13. 82013.) br. 2, str. 499-539

³⁹ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 10.08.2023.

pritužbu i obavještava čelnika tijela kada se radi o Povjereniku za etiku. A kada se pritužba tiče čelnika tijela, u roku od 60 dana dostavlja odgovor i dostavlja izvješće Vladi Republike Hrvatske.⁴⁰ Povjerenik za etiku ne može zbog obavljanja svoje dužnosti biti pozvan na odgovornost niti doveden u nepovoljniji položaj u odnosu na druge državne službenike. On može i podnijeti pritužbu na neetično ponašanje drugih državnih službenika prema njemu o čemu odlučuje Etičko povjerenstvo u roku od 60 dana i izvještava čelnika tijela.⁴¹

Etičkim kodeksom utemeljeno je i novo neovisno tijelo-Etičko povjerenstvo, koje, među ostalim, kroz priopćenja i upozorenja djeluje na promicanju etičkih načela u državnim tijelima, te vodi drugostupanjske postupke povodom pritužbi građana, pravnih osoba i službenika na neetično ponašanje. Predviđeno je da povjerenici za etiku i Etičko povjerenstvo usko surađuju na promicanju etičkih standarda zajedno s Odjelom za etiku, koji je bio ustrojen pri Upravi za ljudske potencijale Ministarstva, koja je kasnije preimenovana u Upravu za službeničke odnose.

Povjerenik za etiku dužan je završiti program edukacije koju provodi središnje tijelo državne uprave nadležno za službeničke odnose.⁴² Program je obuhvaćao sljedeće sadržaje: etika i korupcija, integritet državnih službenika, načela ponašanja, Etički kodeks državnih službenika, nadležnost povjerenika za etiku, etičko povjerenstvo i odjel za etiku, provođenje ispitnog postupka.⁴³

Etički kodeks državnih službenika propisuje da državni službenik u obavljanju dužnosti primjenjuje načela državne službe i etička načela ponašanja. Državni službenik je dužan osigurati ostvarivanje prava, poštivanje integriteta i dostojanstva građanina i drugih državnih službenika bez diskriminacije ili povlašćivanja na osnovi dobi, nacionalnosti, etničke ili socijalne pripadnosti, jezičnog i rasnog podrijetla, političkih ili vjerskih uvjerenja ili sklonosti, invalidnosti, obrazovanja, socijalnog položaja, spola, bračnog ili obiteljskog statusa, spolne orijentacije. Državni službenik ima pravo na zaštitu od uznemiravanja, odnosno ponašanja koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva službenika, a koje uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Isto tako ima zaštitu od spolnog

⁴⁰ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 10.08.2023.

⁴¹ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 10.08.2023.

⁴² Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

⁴³ Gordana Marčetić: Etički kodeksi i etika javnih službenika HKJU-CCPA, god 13. 82013.) br. 2, str. 499-539

uznemiravanja, odnosno ponašanja koje predstavlja verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi, a koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva službenika, te uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.⁴⁴

U obavljanju službene dužnosti državni službenik dužan je čuvati osobni ugled, ugled državne službe i povjerenje građana u državnu službu. U javnom nastupu dužan je iznositi stavove državnog tijela u skladu s propisima, dobivenim ovlastima, stručnim znanjem i etičkim kodeksom. U javnim nastupima kada ne predstavlja državno tijelo ne smije iznositi podatke koji bi mogli naštetiti ugledu državne službe i narušiti povjerenje građana u rad državnih tijela.⁴⁵

Prema Etičkom kodeksu državnih službenika državni službenik ne smije zlouporabiti ovlasti i položaj u svrhu ostvarivanja materijalne ili druge koristi, ne smije koristiti u nedozvoljene svrhe službene informacije o djelovanju i radu državnog tijela u kojem je zaposlen, odnosno odavati službene tajne, niti koristiti svoj položaj kako bi utjecao na odluku zakonodavne, izvršne ili sudbene vlasti ili donošenje političke odluke.⁴⁶

U odnosu prema građanima državni službenik dužan je postupati profesionalno, nepristrano i pristojno, na način da građanima pomaže u ostvarivanju njihovih prava, s osobito dužnom pažnjom postupati prema osobama s invaliditetom i osobama s posebnim potrebama, te pomoći neukim strankama.⁴⁷

Svi oblici komunikacije državnih službenika temelje se na uzajamnom poštivanju, povjerenju, suradnji, pristojnosti, odgovornosti i strpljenju, te ne ometaju jedni druge u izvršavanju poslova. Nadređeni službenik potiče službenike na kvalitetno i učinkovito obavljanje državne službe, međusobno uvažavanje, poštivanje i suradnju, te primjeren odnos prema građanima.⁴⁸

Novi Etički kodeks državnih službenika donesen je 2011. godine i proširuje krug neetičnih ponašanja te detaljno regulira provedbene mehanizme. Etički povjerenici i nadalje imaju iste zadaće, međutim Etičko povjerenstvo djeluje u nešto promijenjenom sastavu: tri državna

⁴⁴ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 10.08.2023.

⁴⁵ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 10.08.2023.

⁴⁶ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 10.08.2023.

⁴⁷ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 10.08.2023.

⁴⁸ Etički kodeks državnih službenika ("Narodne novine" br. 40/11., 13/12.)
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/PR2011B40A950/clanak-1> pristupljeno 10.08.2023.

službenika, dva predstavnika sindikata i jedan predstavnik nevladine udruge, te su mu smanjene ovlasti. Na taj je način degradirana uloga Povjerenstva kao neovisnog tijela za promicanje etičkih načela, te je sužena na ulogu drugostupanjskog tijela i nadzornika pravnih propisa.⁴⁹ Također, navodi i njegovu svrhu: „promicanje etičkih načela, moralnih načela i vrijednosti u ponašanju državnih službenika u službi, s ciljem ostvarivanja zajedničkog dobra i javnog interesa te povjerenja građana u državnu službu.”⁵⁰

U odnosu na prije spomenute vrijednosti javnog sektora: integritet, transparentnost, odgovornost, zaštićenost, ljudsko dostojanstvo, poštenje i povjerenje, dosljednost i harmoniju interesa, pravednost, autentičnost, sloboda izražavanja i profesionalizam, možemo zaključiti da je u Etičkom kodeksu državnih službenika uspješno implementiran jedan njihov dio. Radi se o vrijednostima: integriteta, odgovornosti, zaštićenosti, ljudskog dostojanstva, povjerenja, profesionalizma. Poštenje kao vrijednost obuhvaćeno je načelima državne službe sadržanih u Zakonu o državnim službenicima. Zaštita i promicanje etički prihvatljivog ponašanja u javnoj upravi krenula je dobrim smjerom, proklamirana je velika većina etičkih vrijednosti koje su istaknute kao važne i u svojoj srži predstavljaju ideal model ponašanja javnih i državnih službenika.

Međutim, etički kodeks nije dovoljno samo usvojiti i primjenjivati u praksi nego je u javnoj upravi potrebno stvarati ozračje i kulturu koja potiče etično ponašanje i omogućava prostor za slobodno izražavanje i primjenu etičkih vrijednosti u svakodnevnom radu za što su prvenstveno zaduženi neposredno nadređeni i rukovoditelji.

5.7. Kritika Etičkog kodeksa državnih službenika

Edukacija iz područja etike ne bi trebala završiti na jednokratnim programima gdje se povjerenike za etiku upoznaje s odredbama službeničkog zakonodavstva i Etičkog kodeksa te načinom provođenja ispitnog postupka. Potrebno je razviti razne vrste edukacijskih programa preventivnog karaktera kojima će biti obuhvaćeni javni službenici i dužnosnici na svim teritorijalnim razinama, a ne samo etički povjerenici. Oni trebaju ukazivati na vrijednosni kontekst unutar kojega djeluje javna uprava te na organizacijsku kulturu u kojoj su etičke vrijednosti cijenjene i nužne, a ne na margini organizacijske pažnje.⁵¹

⁴⁹ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

⁵⁰ Gordana Marčetić: Etički kodeksi i etika javnih službenika HKJU-CCPA, god 13. 82013.) br. 2, str. 499-539

⁵¹ Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

Ponekad povjerenici ne znaju kako bi riješili određenu pritužbu pa traže stav ili mišljenje Etičkog povjerenstva. Povjerenici su uglavnom upućeni sami na sebe te nerijetko improviziraju pri rješavanju pritužbi budući da ne postoje standardi, preporuke niti bilo kakvo usmjerenje Ministarstva uprave u pogledu ujednačavanja prakse. Uobičajeno je da osobe koje čelnici imenuju povjericima niti ne žele obavljati tu dužnost, kako zbog negativnih reakcija ili sumnjičavosti od strane svojih kolega državnih službenika tako i zbog izostanka bilo kakve nagrade za obavljanje te dužnosti. Povjerenici jedino mogu zatražiti od čelnika oslobođenje od obavljanja poslova radnog mjesta na koje su raspoređeni za vrijeme dok provode postupak ispitivanja osnovanosti pritužbe.⁵²

U normativnom pogledu trebalo bi preispitati sadržaj postojećeg Etičkog kodeksa koji je premalo vrijednosno orijentiran, a previše normiran. S obzirom na to, ne treba zaboraviti da Etički kodeks nije zakon, ne bi trebao biti zamjena za zakon niti bi trebao biti kopija pojedinih zakonskih odredbi. Krug osoba na koje se primjenjuju odredbe Kodeksa treba proširiti i na državne dužnosnike koji su neopravdano izuzeti od sankcioniranja neetičnih ponašanja. Osoblje na lokalnim i regionalnim razinama, kao i sve zaposlenike u javnim službama, treba podvrgnuti zajedničkim općim načelima i vrijednostima, dok se detaljnija razrada pojedinih ponašanja može regulirati posebnim propisima i kodeksima ovisno o specifičnosti područja o kojem je riječ. U institucionalno-organizacijskom smislu potrebno je ojačati stvarnu suradnju između svih tijela koja se bave ovim područjem-Etičkog povjerenstva, Službe za etiku i povjerenika za etiku-te jasno razgraničiti njihove poslove i ovlasti. Također je nužno osigurati stabilnu tehničku i administrativnu podršku Etičkom povjerenstvu kako bi se omogućilo kontinuirano vođenje evidencije i drugih administrativnih poslova nužnih za rad Povjerenstva, što je do sada zbog različitih okolnosti bilo nedostatno. Služba za etiku treba preuzeti aktivnu ulogu koordinativnog tijela u području etike.⁵³

Smatram da je uvođenje etičkih kodeksa u javnu upravu tek prva stepenica u daljnjem razvoju javne uprave i vrlo dobar smjer u nastojanjima da se u rad javnih službenika uvede idealni standard ponašanja i etičke vrijednosti i to ne samo zbog javnih službenika, nego i zbog građana i zaštite javnog interesa. Mišljenja sam da bi radi što bolje primjene i oživotvorenja etičkih vrijednosti u javnoj upravi trebalo educirati javne službenike jednom ili dvaput godišnje na odabrane teme i situacije koje se mogu pojaviti u praksi, odnosno situacije koje su etički dvojbene i neetičke. Također, bi edukacija trebala sadržavati i razradu etičkih

⁵² Gordana Marčetić: Etički kodeksi i etika javnih službenika HKJU-CCPA, god 13. 82013.) br. 2, str. 499-539

⁵³ Gordana Marčetić: Etički kodeksi i etika javnih službenika HKJU-CCPA, god 13. 82013.) br. 2, str. 499-539

vrijednosti koje su poželjne i koje se žele implementirati u praksi, te uzeti u obzir i mišljenja službenika koje su to eventualno etičke vrijednosti koje nisu obuhvaćene kodeksom, a pojavljuju se u praksi i trebalo bi ih obuhvatiti kodeksom. Smatram da bi bilo korisno i preispitati pojavu neetičnih ponašanja i dvojbenih situacija na primjerima koji bi se izučavali u vidu case study-a. Smatram da bi to bilo vrlo korisno za prevenciju neetičnih ponašanja u praksi i doprinijelo bi smanjenu pojave istih. Stvaranje atmosfere u kojoj je najveća vrednota etično ponašanje pridonijelo bi otvorenijem izražavanju etičnog ponašanja službenika i njihovo sve veće sudjelovanje u istom, te bi se većina službenika tako i ponašala, a neetična ponašanja bi se češće prijavljivala i samim time njihova pojavnost u praksi bi se smanjivala.

6. ZAŠTITA I PROMICANJE ETIČKI PRIHVATLJIVOG PONAŠANJA U MIROVINSKOM SUSTAVU

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje je javna ustanova koji svoju djelatnost obavlja kao javnu službu. S obzirom na javnost rada, javni interes i potrebu za transparentnim poslovanjem koje je u službi građanina-korisnika, pojavila se potreba za donošenjem etičkog kodeksa.

6.1. Struktura Etičkog kodeksa

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu: Zavod) u kojem sam zaposlena je na temelju Statuta 2018. godine donio Etički kodeks radnika Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje kojim se utvrđuju načela dobrog ponašanja koja su radnici istog dužni primjenjivati pri obavljanju svih svojih poslova u odnosima s građanima, te u međusobnim odnosima, te su u njemu definirane prava i obveze etičkog povjerenika.⁵⁴ To je drugi izmijenjeni kodeks, s obzirom da je prvi donesen još 2008. godine. Sa sadržajem kodeksa upoznati su radnici Zavoda putem oglasnih ploča poslodavca, te su obaviješteni o načinu podnošenja pritužbi. Javnost, odnosno građani upoznati su putem web stranice Zavoda.

Etički kodeks strukturalno obuhvaća 11 poglavlja, počevši od Općih odredbi, pa slijede: Temeljna načela ponašanja, Imenovanje povjerenika za etiku i zamjenika povjerenika, Razrješenje povjerenika, Poslovi povjerenika, Zaštita povjerenika, Odgovornost ravnatelja Zavoda i predstojnika podružnih ustrojstvenih jedinica, Podnošenje pritužbe etičkom

⁵⁴ Etički kodeks radnika Hrvatskog Zavoda za mirovinsko osiguranje <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/kategorije/Dokumenti/OPCI-AKTI-ZAVODA/Eticki-kodeks-radnika-HZMO-2018.pdf?vel=4334353> pristupljeno dana 12.08.2023.

povjereniku, Provedba postupka, Postupanje ravnatelja Zavoda ili predstojnika područne ustrojstvene jedinice, Prijelazne i završne odredbe.

6.2. Temeljna etička načela ponašanja Zavoda

U Etičkom kodeksu navedeno je da su radnici Zavoda dužni poštovati temeljna etička načela ponašanja, a koja su: zakonitost, stručnost, zaštita javnog interesa, sprečavanje sukoba interesa, integritet, transparentnost, pravednost, nepristranost, pomoć i uslužnost, učinkovitost i djelotvornost, zabrana zlouporabe ovlasti i položaja, odgovornost, uzorno ponašanje, kolegijalnost, zaštita tajnosti podataka. Ova taksativno nabrojana etička načela Zavoda sadržavaju etičke vrijednosti kojih su se u radu dužni pridržavati radnici Zavoda. Ukoliko postupaju u suprotnosti s kodeksom, mogu biti pozvani na odgovornost.

Radnici Zavoda dužni su povjerene poslove obavljati stručno i u skladu s pravilima struke, te pridonositi vladavini prava. Dužni su svoje poslove obavljati etično, pošteno i nepristrano tako da njihovi osobni interesi ili sklonosti ne utječu na donošenje odluka, upravljanje i obavljanje povjerenih poslova. Od radnika Zavoda se očekuje jačanje povjerenja javnosti u rad Zavoda poštivanjem standarda profesionalnog ponašanja, kompetencija, učinkovitosti i djelotvornosti, te radom u skladu s Ustavom i zakonima za opće dobro svih građana.⁵⁵

Nadalje se u Etičkom kodeksu Zavoda razrađuju temeljna etička načela ponašanja.

Sukob interesa je situacija u kojoj osobni interes radnika Zavoda može utjecati na nepristranost u obavljanju poslova. Zavod razlikuje stvarni, prividni i mogući sukob interesa, te su radnici Zavoda odgovorni za prepoznavanje i izbjegavanje istog.

Sukob interesa je naziv za situacije u kojima pojedinac koji obavlja određenu javnu funkciju ili djelatnost dolazi u priliku da svojom odlukom ili drugim djelovanjem pogoduje sebi ili sebi bliskim osobama, društvenim skupinama i organizacijama, a nauštrb interesa javnosti ili osoba koje su mu dale povjerenje. "Sukob" se odnosi na sukob između osobnog interesa na jednoj i javnog interesa na drugoj strani. U civiliziranim državama se smatra kako u takvim slučajevima postoji preveliki rizik da će privatni interes prevagnuti nad javnim, odnosno da će doći do korupcije.⁵⁶

⁵⁵ Etički kodeks radnika Hrvatskog Zavoda za mirovinsko osiguranje <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/kategorije/Dokumenti/OPCI-AKTI-ZAVODA/Eticki-kodeks-radnika-HZMO-2018.pdf?vel=4334353> pristupljeno dana 12.08.2023.

⁵⁶ https://hr.wikipedia.org/wiki/Sukob_interesa pristupljeno 12.08.2023.

Stvarni sukob interesa u Zavodu je situacija u kojoj osobni interes može stvarno i nedvojbeno utjecati na nepristranost u obavljanju poslova, mogući je onaj koji je potencijalan u kojem može prevladati osobni interes, ali i ne mora, dok je prividni onaj u kojem javnost stječe dojam da bi moglo doći do sukoba interesa, ali to nije zapravo slučaj; to je situacija koju u svakom slučaju treba pratiti. Sukob interesa posebice se može pojaviti u postupcima javne nabave, zapošljavanja, napredovanja i slično. Radnici Zavoda dužni su voditi računa o mogućim situacijama pojave sukoba interesa i izuzeti se postupanja i odlučivanja u takvim situacijama. U slučaju pojave mogućeg sukoba interesa, radnik Zavoda dužan se obratiti nadređenom i obavijestiti ga o situaciji koji može donijeti odluku o izuzimanju radnika od obavljanja posla gdje prijeti sukob interesa.

S obzirom da je Zavod javna ustanova i kao takva je u službi javnosti i javnog interesa, neprimjereno korištenje položajem i ovlasti da bi se ostvario privatni interes smatra se narušavanjem profesionalnog integriteta. Radnici Zavoda dužni su djelovati s integritetom.

Integritet (lat. *integritas*), znači potpunost, nedjeljivost, besprijekornost, poštenje. Kada se govori o integritetu osobe, tada se misli na ponašanje, i ponajviše, na ono što je u pozadini tog ponašanja, na ono što potiče takvo ponašanje. Imati integritet znači imati bezuvjetnu i nepokolebljivu obvezu prema vlastitim moralnim vrijednostima i dužnostima. Imati integritet znači biti svjestan svoje potpunosti kao ljudskog bića kao i raznolikosti između drugih ljudi.

Integritet uključuje i poštenje, stvarnost, obazrivost i ostale moralne vrijednosti osobe.⁵⁷ Radnici Zavoda dužni su s dužnom pažnjom koristiti imovinu i resurse Zavoda i odgovorni su za zakonito donošenje odluka rukovodeći se javnim interesom. Sve što nije u skladu s profesionalnim integritetom može voditi zloupotrebi i korupciji.

Radnici Zavoda dužni su svoje ovlasti koristiti za opće dobro, pravodobno pružati informacije javnosti vezane uz djelatnost Zavoda, te odgovarati za svoje postupke i odluke. Djelovanje radnika Zavoda mora biti transparentno.

Transparentnost (od lat. *transparens* „proziran“, *trans* „kroz“ i *parere* „se pokazati“) može značiti: transparentnost pri donošenju odluka, tako da postupci budu razumljivi za promatrače transparentnost (ponašanje), transparentnost sredstava javnog priopćavanja, transparentnost u gospodarstvu.⁵⁸

⁵⁷ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Integritet> pristupljeno 12.08.2023.

⁵⁸ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Transparentnost> pristupljeno 12.08.2023.

Radnici Zavoda dužni su pravedno i nepristrano donositi odluke, rukovodeći se činjenicama u svakom pojedinačnom slučaju, poštujući prava građana, te ne smiju dozvoliti da na njihovo odlučivanje utječu njihova politička, vjerska, nacionalna i druga uvjerenja, niti se dati omesti pritiscima. Pravednost je vrijednost koju Zavod cijeni i ističe kao standard ponašanja u kodeksu.

Pravednost je u filozofiji, krjepost ispravna odnosa prema drugomu, pri čemu sama ta ispravnost izvire iz temeljnoga osjećaja prijateljstva i prisnosti s bližnjim. U tom smislu, pravednost je najviša krjepost ili skup svih pojedinačnih krjeposti (Platon), budući da je ona krajnja svrha svake od njih. U suvremenoj etici, vrijednota pravednosti preduvjet je ozbiljenja svih drugih vrijednota i sastoji se u tome da se s drugom osobom postupa pravedno, tj. kao onom koja je nepovrjediva i nedodirljiva u svojoj slobodi i svojem djelovanju.⁵⁹

Radnici Zavoda dužni su odnosu sa građanima postupati profesionalno i ljubazno, uvažavajući svaku osobu s poštovanjem, osobito osobe s posebnim potrebama. U komunikaciji s građanima dužni su dati točnu i pouzdanu informaciju.

Radnici Zavoda dužni su povjerene im poslove obavljati savjesno, na vrijeme i stručno.

Etičkim kodeksom je određeno da radnici Zavoda ne smiju zlouporabiti položaj i ovlasti radi ostvarivanja koristi za sebe ili drugu pravnu ili fizičku osobu. Ne smiju primati poklone niti usluge osim protokolarnih poklona.

Službena ili odgovorna osoba koja iskoristi svoj položaj ili ovlast, prekorači granice svoje ovlasti ili ne obavi dužnost pa time sebi ili drugoj osobi pribavi korist ili drugome prouzroči štetu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. ovoga članka pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.⁶⁰

Pri komuniciranju s javnošću radnici su dužni su čuvati osobni ugled i ugled Zavoda, te u svojim poslovima postupati odgovorno i savjesno kao primjer uzornog ponašanja kolegama i pred javnošću. Dužni su poštovati hijerarhiju, uvažavati svakog radnika i prema njima se odnositi kolegijalno i pravedno dajući svojim ponašanjem dobar primjer. Zapošljavanje i napredovanje radnika Zavoda treba se temeljiti na stručnosti, profesionalnosti i rezultatu rada

⁵⁹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 12. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49989>>.

⁶⁰ <https://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon/291-clanak-zlouporaba-polozaja-i-ovlasti> pristupljeno 17.08.2023.

svakog radnika. Kada predstavljaju Zavod dužni su se ponašati u skladu s dobivenim ovlastima i Etičkim kodeksom. U slučaju javnih nastupa radnici Zavoda ne smiju iznositi podatke koji bi mogli naštetiti ugledu Zavoda i narušiti povjerenje građana u rad Zavoda.

Odnosi radnika Zavoda temelje se na uzajamnom poštivanju svakog pojedinca, njegove osobnosti, povjerenju, suradnji, pristojnosti, odgovornosti i strpljenju.

U odnosu na zaštitu tajnosti podataka radnici Zavoda dužni su čuvati podatke do kojih dođu u obavljanju svoje dužnosti i ne odavati ih drugima, te su dužni čuvati poslovnu i profesionalnu tajnu. U obavljanju privatnih poslova ne smiju koristiti informacije koje su im službeno dostupne da bi stekli pogodnost za sebe ili bliske osobe.

6.3. Etički povjerenik Zavoda

Prema Etičkom kodeksu Zavoda ravnatelj imenuje etičkog povjerenika i njegovog zamjenika na vrijeme od četiri godine o čemu se obavještavaju radnici. Za povjerenika, odnosno njegovog zamjenika može biti imenovana osoba koja ima najmanje pet godina radnog iskustva u Zavodu, uživa povjerenje i ugled, ima primjeren odnos prema radu, te ona kojoj nije utvrđena povreda Etičkog kodeksa ili Pravilnika o radu.

Ravnatelj će etičkog povjerenika, odnosno njegovog zamjenika razriješiti dužnosti na njegov zahtjev, zbog nesavjesnog obavljanja poslova na koje je imenovan ili ako prestanu postojati uvjeti na njegovo imenovanje.

Dužnosti povjerenika Zavoda su: promicanje etičkih načela i vrijednosti međusobnih odnosa radnika Zavoda, zaprimanje pritužbi radnika Zavoda i građana, te anonimne prijave na ponašanje radnika Zavoda. Provodi postupak ispitivanja osnovanosti pritužbe, podnosi izvješće o pritužbi i prijedlog odgovora ravnatelju Zavoda, vodi evidenciju zaprimljenih i riješenih pritužbi, te evidenciju o izuzeću radnika radi sukoba interesa. Poslovi povjerenika za etiku, odnosno njegovog zamjenika dodatni su poslovi koje oni obavljaju uz redovne poslove svog radnog mjesta, međutim na njihov opravdan i obrazložen zahtjev ravnatelj Zavoda ga je dužan osloboditi dijela redovnih poslova dok obavlja poslove etičkog povjerenika. Povjerenik za etiku, odnosno njegov zamjenik ne može biti pozvan na odgovornost, niti doveden u nepovoljniji položaj zbog obavljanja svoje dužnosti etičkog povjerenika, odnosno zamjenika. Za poslovnu etiku Zavoda, uspostavljanje etičkog sustava organizacije, te etične organizacijske kulture zadužen je ravnatelj Zavoda. Na oglasnoj ploči Zavoda ističe se pisano imenovanje etičkog povjerenika i zamjenika, mjesto gdje se nalazi

kutija za pritužbe koje se podnose pisanim putem, te se u isto vrijeme svakodnevno u radnom vremenu omogućuje i izjavljivanje pritužbi usmenim putem zapisnika. Pritužbe se osim toga mogu podnijeti i poštom, putem telefona, te elektroničkom poštom. Ukoliko ravnatelj Zavoda zaprimi pritužbu, prosljedit će ju etičkom povjereniku. Etički povjerenik može i sam pokrenuti postupak ako raspolaže saznanjima o povredi kodeksa. Svaka pritužba koja bude zaprimljena evidentira se i upisuje u upisnik kao poseban predmet i dostavlja etičkom povjereniku. U ispitnom postupku povjerenik može obaviti razgovor s radnikom na kojeg se pritužba odnosi ili zatražiti pismeno očitovanje, saslušati i druge radnike koji imaju saznanja o događaju na koji se odnosi pritužba, pregledati dokumentaciju koja se odnosi na pritužbu, eventualno obići radne prostorije u kojima se dogodio događaj u vezi kojeg je podnesena pritužba. Nakon ispitnog postupka u roku od 30 dana povjerenik je dužan sastaviti izvješće s prijedlogom odgovora podnositelju pritužbe, te eventualno predložiti pismeno ili usmeno upozorenje vezano za kršenje kodeksa ili pokretanje postupka zbog povrede radne obveze na temelju Pravilnika o radu ako ocijeni da su navodi pritužbe osnovani, koje dostavlja ravnatelju Zavoda. U slučaju da je podnositelj pritužbe radnik Zavoda povjerenik će u slučaju kada je to opravdano pokušati postići izmirenje, te ako se pritužba povuče o tome sastaviti službenu bilješku. Ukoliko se tako završi postupak, ne dostavlja se izvješće ravnatelju Zavoda. Nakon što ravnatelj Zavoda zaprimi izvješće etičkog povjerenika odlučuje o poduzimanju daljnjih mjera koje su mu na raspolaganju, a to su pismeno ili usmeno upozorenje vezano uz kršenje kodeksa ili pokretanje postupka zbog povrede radne obveze temeljem Pravilnika o radu, te je u roku od 60 dana dužan odgovoriti podnositelju pritužbe. Sastavni dio kodeksa su tiskanice izjave o osobnom interesu, odluke o izuzeću radnika zbog sukoba interesa, tiskanica na kojoj se podnosi pritužba zbog kršenja Etičkog kodeksa, tiskanica odgovora na pritužbu zbog kršenja Etičkog kodeksa.

U razgovoru s Etičkim povjerenikom Zavoda zanimalo me koje su prednosti kodeksa Zavoda, a koje njegove manjkavosti, te kako se odvija rad Povjerenika i koliko pritužbi godišnje zaprimi. Saznala sam da edukacija po pitanju kodeksa sa radnicima Zavoda nije održana. Povjerenica je obavila propisanu edukaciju, međutim, način na koji obavlja poslove povjerenika i kako postupa od slučaja do slučaja naučila je raditi sama. Ispričala mi je da su sve češće pritužbe građana koji se javljaju preko web linka povjerenika za etiku, a postoji i link koji pritužbe šalje direktno ravnatelju Zavoda, tako da se tim strankama onda paralelno odgovara na pritužbe. U svakom pojedinačnom slučaju, povjerenica pokušava izmiriti situaciju i naći kompromis što je teško i zahtjevno. Smatra da je kodeks nedorečen jer etički

povjerenik ne odlučuje o biti stvari, nego formulira pismeno izvješće ravnatelju u kojem daje prijedlog, s kojim se ravnatelj može i ne mora složiti. Smatra da je to manjkavost cijelog postupka. Sveukupno, na nivou Zavoda nema puno pritužbi. Prema izvješćima povjerenika 2019. godine bila je jedna pritužba, 2020. godine tri pritužbe, 2021. godine 5 pritužbi, a 2022. godine 5 pritužbi. Izvješće ne sadržava one pritužbe za koje je postignuto izmirenje na početku, te se za njih ne provodi do kraja postupak. Povjerenica je izjavila da do sada nije imala većih neugodnosti, osim jednom. Većina pritužbi odnose se na dugotrajnost postupka i neažurnost radnika Zavoda. Što se tiče dobrih strana kodeksa smatra da ne zna koje bi to bile, a na pitanje da li postoji još nešto što bi trebalo regulirati kodeksom smatra da ne zna, jer su ostale situacije regulirane Zakonom o radu i u djelokrugu su Povjerenika za zaštitu dostojanstva radnika. Zanimalo me koliko je bilo pritužbi koje su podnijeli zaposlenici jedni protiv drugih i rekla je da do takvih pritužbi dolazi dvaput godišnje. Povjerenica je izjavila da nema puno posla što se tiče njene dužnosti Povjerenika za etiku, ali da tu dužnost nije ugodno obavljati, s obzirom da se teško dolazi do dogovora, a također je i vrlo teško biti objektivan i pravedan. Smatra da je jedna od negativnih strana obavljanja dužnosti Etičkog povjerenika to što se za obavljanje dužnosti Povjerenika financijski ne nagrađuje. S obzirom da se radi u teškoj i zahtjevnoj situaciji smatra da bi se Etičkog povjerenika trebalo financijski nagraditi. Iz istog razloga se i radnici teško odlučuju biti Etički povjerenici. Uskoro joj istječe mandat Etičkog povjerenika, te je mišljenja da to više ne želi raditi.

I sama u Zavodu imam osobnog iskustva s Etičkim povjerenikom i sudjelovanjem u postupku ispitivanja kršenja kodeksa. Naime, u prvoj situaciji bila sam pozvana kao svjedok podnositelju pritužbe koji je u tom slučaju bio predstojnik Zavoda koji je pokrenuo postupak protiv sindikalnog povjerenika za grubo kršenje kodeksa jer ga je sindikalni povjerenik optužio za grubo ponašanje i zastrašivanje radnika pri prelasku na nova radna mjesta u Zavodu koja im je predstojnik ponudio. Bila sam pozvana kod Etičkog povjerenika i svjedočila sam da sam kod ponude novog radnog mjesta u Zavodu bila na ugodnom razgovoru s predstojnikom koji je sa mnom profesionalno i ljubazno razgovarao, te da nije bilo govora o zastrašivanju. Kako je slučaj završio ne znam, jer sam bila saslušana samo kao svjedok. U drugoj situaciji sam dvije kolegice prijavila Etičkom povjereniku zbog nekolegijalnog i neprofesionalnog ponašanja, te kršenja kodeksa. Postupak je odmah pokrenut. U prijavi Etičkom povjereniku sam između ostalog tražila da me se izmjesti u drugi ured gdje neću biti u doticaju s kolegicama koje su se prema meni ponijele neprofesionalno i

nekolegijalno, te sam odmah po prijavi preseljena u drugi ured i Etički povjerenik je prekinuo postupak, jer je nastupio dogovor.

U odnosu na prije spomenute vrijednosti javnog sektora: integritet, transparentnost, odgovornost, zaštićenost, ljudsko dostojanstvo, poštenje i povjerenje, dosljednost i harmoniju interesa, pravednost, autentičnost, sloboda izražavanja i profesionalizam, možemo zaključiti da je u Etičkom kodeksu Zavoda uspješno implementiran jedan njihov dio. Radi se o vrijednostima: integriteta, transparentnosti, odgovornosti, povjerenja i pravednosti.

Međutim, Etički kodeks Zavoda dosta široko proširuje etička načela, te navodi: zakonitost, stručnost, zaštitu javnog interesa, sprečavanje sukoba interesa, nepristranost, pomoć i uslužnost, učinkovitost i djelotvornost, zabranu zlouporabe ovlasti i položaja, uzorno ponašanje, kolegijalnost, zaštitu tajnosti podataka, poštenje te u tom smislu ima šire postavljena etička načela utkana u kodeks nego Etički kodeks državnih službenika.

6.4. Kritika Etičkog kodeksa Zavoda

Smatram da je Etički kodeks radnika Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje dobro postavljen, ima dobro obrađene temeljne etičke vrijednosti i načela koja propisuju dobro, odnosno poželjno i proklamirano ponašanje koje se traži od radnika Zavoda. Rukovodio se Zakonom o državnim službenicima i namještenicima i Etičkim kodeksom državnih službenika, iako smo mi javni službenici, ali je isto tako i dodatno razradio neka načela. Smatram da je jako dobro što ima posebno reguliranu proceduru izuzimanja radnika iz sukoba interesa, bio on stvarni, mogući ili prividni. To je proširenje u odnosu na Etički kodeks državnih službenika. Što se tiče etičkih načela smatram da su dobro razrađena i da ona u stvari postavljaju osnovu traženog ponašanja koje bi se moglo smatrati uzornim za jednog javnog službenika koji je dužan obavljati svoj posao savjesno i služiti građanima i javnom interesu. Što se tiče mog osobnog iskustva, Etički povjerenik savjesno i stručno obavlja svoju funkciju u Zavodu.

Zaštita i promicanje etički prihvatljivog ponašanja u Zavodu vrlo dobro je regulirana etičkim kodeksom. Vrijednosti su proširene i sveobuhvatne, te postavljaju visoki, no dostižni standard ponašanja za službenike.

7. ZAŠTITA I PROMICANJE ETIČKI PRIHVATLJIVOG PONAŠANJA U OSNOVNOŠKOLSKOM SUSTAVU

Osnovna škola je javna ustanova koja svoju djelatnost obrazovanja obavlja kao javnu službu. Djelatnost osnovnog obrazovanja u osnovnoj školi obuhvaća opće obrazovanje, te druge oblike obrazovanja djece i mladih.⁶¹

7.1. Struktura Etičkog kodeksa

Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u Osnovnoj školi Markuševac (dalje u tekstu: Škola) donesen je 2009. godine na osnovi Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Neposredni nositelji odgojno-obrazovne djelatnosti bili bi: članovi stručnog tima: pedagog, psiholog, logoped, defektolog, te učitelji na čelu s ravnateljem. Etički kodeks strukturalno obuhvaća: Opće odredbe, Ciljeve, Temeljna načela i pravila ponašanja u cjelini-načela pravilnog ponašanja u školi, Odnos učitelja i stručnih suradnika prema učenicima, odnos učitelja i stručnih suradnika prema roditeljima, Odnos učitelja i stručnih suradnika međusobno, prema strankama i drugim radnicima škole, Tijela koja prate ostvarenje Etičkog kodeksa, Postupak pred Etičkim povjerenstvom, Upoznavanje novih radnika s odredbama Etičkog kodeksa, Prijelazne i završne odredbe.

7.2. Temeljna etička načela ponašanja

Ovaj etički kodeks je specifičan jer se radi specifičnoj struci iz područja odgoja i obrazovanja. Propisuje etičke vrijednosti i poželjno ponašanje neposrednih nosioca odgojno-obrazovne djelatnosti škole, učenika i ostalih djelatnika, iako je naglasak na ponašanju učitelja i stručnih suradnika kao nositelja obrazovanja u osnovnoj školi.

Njime se propisuju etička načela kojih se u radu i svom ponašanju u školskom okruženju moraju pridržavati neposredni nositelji odgojno-obrazovne djelatnosti, odnosno učitelji i stručni suradnici, te ravnatelj. Prema Etičkom kodeksu oni su dužni postupati savjesno i odgovorno prema pravilima struke, humano, moralno i ispravno posebno vodeći računa o pravima djece.⁶² Etičkim kodeksom uređuju se prava i obveze učitelja i stručnih suradnika prema učenicima, roditeljima, strankama i ostalim radnicima škole, te primjereni način ophođenja i odijevanja u Školi. Nadalje se u kodeksu razrađuju temeljna načela i pravila ponašanja u Školi. Učenici su dužni poštivati pravne propise i pravni poredak Republike Hrvatske, a Škola je dužna svakom svom radniku i učeniku osigurati uživanje svih ljudskih prava. Radnici Škole poštuju se kao osobe, te im je zajamčeno pravo na život, integritet i

⁶¹ <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>

⁶² Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u osnovnoj školi Markuševac https://os-markusevec.hr/wp-content/uploads/2018/05/Eticki_Kodeks.pdf pristupljeno 17.08.2023.

dostojanstvo. Škola je dužna radnicima i učenicima osigurati pravo na privatnost. Škola osigurava uvjete za autonomno djelovanje učitelja i osigurava profesionalni razvoj i stručno usavršavanje svim radnicima pod jednakim uvjetima, a kriterij napredovanja je isključivo stručnost, sposobnost i ostvareni rezultati rada. Svi radnici i učenici dužni su se pošteno i iskreno ponašati i prihvatiti kriterij izvrsnosti. Radnici i učenici ne smiju diskriminirati, zlostavljati, uznemiravati ili iskorištavati drugu osobu u školi. Potiče se nenasilno rješavanje sukoba u školi. Učitelji i stručni suradnici ne smiju ugroziti svoj autoritet, niti dopustiti da im osobni interesi zamagle objektivno prosuđivanje obavljanja posla u skladu s etičkim načelima škole. Učitelji i stručni suradnici su osim poznavanja profesionalnih normi i dužnosti, što se podrazumijeva, dužni raspolagati kompetencijama iz pedagoško-psihološkog područja, te posjedovati korpus didaktičko-metodičkih znanja.⁶³

Škola promiče slobodu mišljenja i izražavanja i u izvođenju nastave promiče ljudska prava.

Učitelji i stručni suradnici dužni su svoj posao obavljati odgovorno, savjesno i profesionalno u skladu s Etičkim kodeksom, te promicati humane vrijednosti i suvremena znanstvena dostignuća. U svom radu dužni su se pridržavati načela objektivnosti, nepristranosti, razboritosti, korektnosti, dijaloga i tolerancije. Komunikacija u Školi treba biti primjerena i u skladu s ulogom svakog sudionika. Škola potiče timski rad i suradničke odnose i razmjenu iskustva među radnicima, te djelovanje u skladu sa zajednički proklamiranim ciljevima. Neprihvatljiva ponašanja u Školi su: diskriminacija, uznemiravanje i predrasude.

Diskriminacija (lat. *discriminare*) znači odvajati, praviti razliku po socijalnim, imovinskim, obrazovnim, rasnim, etničkim, vjerskim, individualnim, spolnim, seksualnim, jezičnim, starosnim ili drugim osobinama.⁶⁴

Etičkim kodeksom Škole propisano je da je nedopustiv bilo kakav oblik diskriminacije koji bi se temeljio na diskriminaciji prema religijskoj, etničkoj i nacionalnoj pripadnosti, rasi, spolu, spolnoj orijentaciji, životnome stilu, imovinskom stanju, podrijetlu, obiteljskom i bračnom statusu, godinama, invalidnosti, tjelesnom izgledu, političkom opredjeljenju i zdravstvenom stanju.⁶⁵

U Školi se zabranjuje svaka vrsta uznemiravanja među radnicima.

⁶³ Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u Osnovnoj školi Markuševac https://os-markusevec.hr/wp-content/uploads/2018/05/Eticki_Kodeks.pdf pristupljeno 17.08.2023.

⁶⁴ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Diskriminacija> pristupljeno 17.08.2023.

⁶⁵ Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u Osnovnoj školi Markuševac https://os-markusevec.hr/wp-content/uploads/2018/05/Eticki_Kodeks.pdf pristupljeno 17.08.2023.

Uznemiravanje, neželjeno verbalno ili fizičko ponašanje poslodavca, nadređenoga ili suradnika koje vrijeđa dostojanstvo radnika (npr. ponižavanje, raspoređivanje na nevažne zadatke, otežavanje ispunjenja radnih zadataka); uži je pojam spolno uznemiravanje.

Uznemiravanje, osobito ono koje je sustavno i dulje traje, naziva se i mobbing. Prema hrvatskim radnopravnim propisima, ako poslodavac prilikom pritužbe ne poduzme potrebne mjere radi sprječavanja uznemiravanja, kao i u nekim drugim slučajevima, radnik može prekinuti rad i zatražiti sudsku zaštitu.⁶⁶

Uznemiravanjem u Školi se smatra svako neprimjereno ponašanje prema drugoj osobi kojem je cilj ili koje znači povredu osobnog dostojanstva i ometa radnikovo obavljanje radnih zadataka ili smanjuje kvalitetu njegovog života. Osobito se smatra uznemiravanjem svako verbalno, neverbalno ili fizičko djelovanje na drugu osobu koje drugu osobu zastrašuje, vrijeđa ili ponižava. Neprihvatljivo je i svako spolno uznemiravanje koje predstavlja specifičan oblik uznemiravanja, a uključuje neželjeno upućivanje verbalnih i fizičkih prijedloga spolne naravi prema drugoj osobi, napastovanje, neželjeno iznošenje šala, ruganje i ismijavanje koje je spolno obojeno ili zahtijevanje spolnih usluga za određeno protudjelovanje.

Svi radnici Škole dužni su djelovati u svom radu lišeni predrasuda.

Predrasuda je unaprijed donesen sud ili mišljenje o nečemu što se dovoljno ne poznaje niti se temeljito i kritički proučilo,^[1] odnosno prije iskustva. Obično je to proširen i ustaljen, unaprijed postavljen stereotipan stav, zasnovan na nedokazivim tvrdnjama i lažnim autoritetima o pripadnicima drugih religija, etnija, nacija i dr., ali i zaziranje od čega utemeljenog na drugačijim običajima ili navikama (prema vrstama jela, u izboru jestive/nejestive hrane itd.).⁶⁷

Nadalje Etički kodeks razrađuje odnos učitelja i stručnih suradnika prema učenicima Škole.

Učenici i stručni suradnici dužni su postupati jednako sa svim učenicima bez diskriminacije ili ih povlašćivati na temelju rase, boje kože, spola, dobi, nacionalnosti, etničke ili vjerske pripadnosti, socijalnog ili imovnog stanja, obiteljske situacije. Učitelji i stručni suradnici dužni su učenike obrazovati u skladu temeljnim ljudskim vrijednostima kao što su: istina, mir, ispravno postupanje, ljubav i nenasilje i učiti ih skladu misli, riječi i djela, te ih učiti da

⁶⁶ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 13. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63576>>.

⁶⁷ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Predrasuda> pristupljeno 18.08.2023.

uvažavaju sve osobe jednako bez predrasuda. Učenike treba motivirati na odgovoran pristup učenju uz primjenu suvremenih metoda, a pri ocjenjivanju učitelji su dužni biti objektivni i nepristrani. Učitelji i stručni suradnici su dužni prihvaćati i uvažavati svakog učenika takav kakav on jest i omogućiti im razvoj u skladu s njihovim sposobnostima. Fizičko kažnjavanje učenika je zabranjeno, kao i udaljavanje iz razreda. Ukoliko u svom radu saznaju da je učenik izložen bilo kakvom obliku nasilja, učitelji i stručni suradnici su o tome dužni obavijestiti ravnatelja koji je dužan obavijestiti nadležne institucije. Učitelji i stručni suradnici dužni su čuvati službenu i profesionalnu tajnu o svim informacijama koje saznaju za vrijeme obavljanja posla koji se tiču učenika.⁶⁸

Etički kodeks Škole nadalje sadrži glavu koja se odnosi na odnos učitelja i stručnih suradnika prema roditeljima. Učitelji i stručni suradnici dužni su surađivati s roditeljima, biti tolerantni i uvažavati stavove i odgojne metode roditelja, primiti ih na razgovor i saslušati i izvještavati ih o rezultatima učenika u školi.

Nadalje Etički kodeks sadrži razradu međusobnog odnosa učitelja i stručnih suradnika jednih prema drugima, prema građanima i radnicima škole. Međusobni odnosi učitelja i stručnih suradnika trebaju se temeljiti na međusobnom poštovanju, kolegijalnosti, uvažavanju, pomoći, suradnji i solidarnosti. Pri analizi postupanja suradnika trebaju biti obazrivi i paziti da eventualna kritika ne povrijedi drugu osobu, njezin ugled ili dostojanstvo. Što se tiče odnosa s građanima dužni su pomoći, dati pravu informaciju, ponašati se kulturno, ljubazno i susretljivo.

7.3. Etičko povjerenstvo

Radi primjene i praćenja ostvarivanja svrhe kodeksa u Školi je osnovano Etičko povjerenstvo koje ima tri člana, dok svaki član ima svojeg zamjenika, a imenuje ga ravnatelj uz suglasnost učiteljskog vijeća. Ukoliko se pojavi pitanje koje se tiče ponašanja učenika etičko povjerenstvo se proširuje za dva člana koji se imenuju iz reda učenika.

Postupak pred etičkim povjerenstvom pokreće se zahtjevom za davanje mišljenja da li je ponašanje ili događaj koji je u pitanju u skladu s Etičkim kodeksom. Zahtjev mogu podnijeti ravnatelj, Učiteljsko vijeće, sindikat, radničko vijeće ili školski odbor. Ako je u pitanju djelovanje ravnatelja koje bi moglo biti u suprotnosti s Etičkim kodeksom, podnositelj zahtjeva obraća se učiteljskom vijeću koje većinom glasova odlučuje hoće li se pokrenuti

⁶⁸ Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u Osnovnoj školi Markuševac https://os-markusevec.hr/wp-content/uploads/2018/05/Eticki_Kodeks.pdf pristupljeno 18.08.2023.

postupak pred Etičkim povjerenstvom. Zahtjev za davanje mišljenja mora biti određen i sadržavati pitanje o kojem je riječ, te opis ponašanja i okolnosti slučaja, te navodi iz kodeksa za koje se traži mišljenje etičkog povjerenstva. Nakon primitka zahtjeva u roku od 30 dana sastaje se etičko povjerenstvo koje može od podnositelja zahtjeva tražiti pojašnjenje. Ako se zahtjev odnosi na ponašanje radnika škole mora mu se omogućiti izjašnjavanje o događaju ili ponašanju i dati mu da obrazloži svoje stavove. Povjerenstvo raspravlja o pitanju koje je predmet zahtjeva i nastoji postići konsenzus i izrađuje pisani nacrt mišljenja koji dostavlja podnositelju zahtjeva u pisanom obliku u roku od 30 dana. Ako je povjerenstvo tražilo dodatna objašnjenja, rok za pisano mišljenje se produžuje. Pisano mišljenje sadrži: opis pitanja o kojem se raspravljalo, dijelove etičkog kodeksa koji su uzeti u obzir pri izradi mišljenja, stav povjerenstva da li je određeno ponašanje u skladu s Etičkim kodeksom, ocjenu o težini povrede kodeksa, stav povjerenstva koje su mjere potrebne da do takvih kršenja kodeksa ubuduće ne dolazi. Ukoliko neki od članova ima drugačije stajalište, može priložiti svoje izdvojeno mišljenje. Ravnatelj Škole ili osoba koju ovlasti dužan je svakog novog radnika upoznati s odredbama Etičkog kodeksa.

U odnosu vrijednosti javnog sektora: integritet, transparentnost, odgovornost, zaštićenost, ljudsko dostojanstvo, poštenje i povjerenje, dosljednost i harmoniju interesa, pravednost, autentičnost, sloboda izražavanja i profesionalizam, možemo zaključiti da su u Etičkom kodeksu neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u Osnovnoj školi Markuševac implementirane vrijednosti: integriteta, odgovornosti, zaštićenosti, ljudskog dostojanstva, slobode izražavanja i profesionalizma.

7.4. Kritika Etičkog kodeksa Škole

Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u Osnovnoj školi Markuševac prvenstveno se odnosi na postupanje učitelja i stručnih suradnika prema učenicima, roditeljima, strankama i ostalim radnicima škole. Naglasak je na etičnom, odnosno poželjnom ponašanju učitelja i stručnih suradnika i na neki način isključuje etičku odgovornost svih radnika zajedno, što bi trebala biti intencija jednog kodeksa. Jasno je da su učitelji i stručni suradnici nositelji odgojno-obrazovnog procesa u školi i predstavljaju njegov najznačajniji dio, jer se oni direktno bave obrazovanjem učenika i imaju velik utjecaj na njih i bitno je da im budu uzor model ponašanja. Međutim, smatram da umanjivanje svačijeg doprinosa, i tu mislim na doprinos svakog radnika, jer svatko doprinosi obavljanjem svojeg dijela posla, nije dobro. Sadrži i dio koji se odnosi na ponašanje učenika, za koje se isto traži da bude etično, uz nultu toleranciju nasilja u školi, što mislim da je jako dobro. Također mislim

da je dobro što etički kodeks dosta široko postavlja etične vrijednosti i naglašava zabranu bilo kakve diskriminacije, uznemiravanja i predrasuda, što je od iznimne važnosti, jer je u pitanju osnovna škola i rad s djecom. U kodeksu se posebno kao vrijednost ističe humanost, a zagovara se dijalog, tolerancija i nenasilje. U ovom slučaju, Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u Osnovnoj školi Markuševac proširuje temeljne etičke vrijednosti, načela i poželjno ponašanje, za razliku od Etičkog kodeksa Zavoda. Ovaj etički kodeks ne sadržava sankcije, niti primjenu istih, već samo sadržava mišljenje o ponašanju ili situaciji, što mislim da je njegova manjkavost. Nije jasno što se događa ako se utvrdi povreda kodeksa. U tom smislu je malo nedorečen. Možemo zaključiti da je zaštita i promicanje etički prihvatljivoga ponašanja u ovom kodeksu sveobuhvatna, no i dalje ostaje nejasno što je sa sankcijom za neetična ponašanja.

8. ZAŠTITA I PROMICANJE ETIČKI PRIHVATLJIVOG PONAŠANJA U PREDŠKOLSKOM SUSTAVU

Dječji vrtići su javne ustanove koju svoju djelatnost predškolskog odgoja obavljaju kao javnu službu. Predškolski odgoj obuhvaća programe odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi. ⁶⁹

8.1. Struktura Etičkog kodeksa

Etički kodeks Dječjeg vrtića En ten tini donesen je 2018. godine na temelju Statuta vrtića, Opće deklaracije o ljudskim pravima i Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta.

Etički kodeks strukturalno obuhvaća: Temeljne odredbe, Ciljeve, Temeljna načela, Odnos prema djeci, Odnos prema roditeljima, Odnos prema drugim radnicima, Odnos prema vrtiću, Odgovornost vrtića prema zajednici, Nadzor, Odgovornost zbog kršenja etičkog kodeksa, Završne odredbe.

8.2. Temeljna etička načela ponašanja

Sadržava moralna načela i načela profesionalne etike kojih se u svom radu trebaju pridržavati svi radnici vrtića. Primjenjiv je i na suradnike vrtića. Ciljevi Etičkog kodeksa su

⁶⁹ <https://www.zakon.hr/z/492/Zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju> pristupljeno 20.08.2023.

uspostavljanje obveze postupanja po Etičkom kodeksu, u svrhu promicanja odgojnih i općih društvenih vrednota na kojima se temelji djelovanje vrtića.⁷⁰

Vrtić svoje djelovanje temelji na odgojno-obrazovnim vrednotama koje nastoji utemeljiti u svom radu, a koje su: poštovanje općedruštvenih vrednota, implementiranje znanstvenih spoznaja iz područja predškolskog odgoja, jačanje veze djeteta i obitelji, prihvaćanje djetinjstva kao posebno značajnog razdoblja čovjekova života, uvažavanje individualnih osobina svakog djeteta i podrška u razvoju njegovih potencijala, izvrsnost stručnih radnika.⁷¹

Nadalje se u kodeksu razrađuju temeljna načela vrtića.

Prvo se spominje načelo profesionalnosti. Svi radnici su dužni stručno, savjesno, odgovorno, pravovremeno i etički obavljati svoje radne dužnosti i poštovati temeljne vrednote vrtića.

Stručni radnici vrtića tj.: pedagog, psiholog, logoped, defektolog, medicinska sestra i odgojitelji, obavezni su se stručno usavršavati kako bi usvojili nove kompetencije i profesionalno napredovali i bili izvrsni u svom poslu.

Nadalje se navodi poštovanje prava djece i odgovornost prema djeci. Svi radnici vrtića moraju poštovati prava djece utvrđena Općom deklaracijom o ljudskim pravima i Konvencijom o pravima djeteta. Što se tiče odgovornosti prema djeci radnici vrtića dužni su djeci osigurati boravak u sigurnim, zdravim i poticajnim uvjetima, te promicati zdrave stilove življenja i poticati cjelovit razvoj djeteta.

Također su dužni štiti tjelesni i psihološki integritet djeteta, voditi s djecom primjerenu komunikaciju bez vrijeđanja, ponižavanja, ismijavanja ili zastrašivanja. Fizičko kažnjavanje djece apsolutno je zabranjeno.

Poštovanje integriteta i dostojanstva osobe dužni su imati svi radnici vrtića prema djeci, njegovim roditeljima i ostalim radnicima vrtića.

⁷⁰ Etički kodeks Dječjeg vrtića En ten tini <https://vrtic-ententini.zagreb.hr/UserDocsImages/2019/DOKUMENTI/Eti%C4%8Dki%20kodeks.pdf> pristupljeno 21.08.2023.

⁷¹ Etički kodeks Dječjeg vrtića En ten tini <https://vrtic-ententini.zagreb.hr/UserDocsImages/2019/DOKUMENTI/Eti%C4%8Dki%20kodeks.pdf> pristupljeno 21.08.2023.

Zabranjuje se zlouporaba autoriteta prema djetetu ili njegovim roditeljima. Zaštita privatnosti odnosi se na zaštitu privatnosti djeteta i njegove obitelji. Svi radnici su obvezni sve podatke i informacije koje saznaju na radu čuvati kao profesionalnu tajnu.

Načelo jednakosti govori o dužnosti tretiranja svih jednako, djece i roditelja, te nikoga diskriminirati, tretirati s nepoštovanjem, zlostavljati ili uznemiravati. Stručni radnici vrtića dužni su poštovati posebne potrebe djeteta.

Načelo suradnje s roditeljima govori da su svi radnici vrtića dužni surađivati s roditeljima radi omogućavanja što boljeg odgojnog razvoja djeteta s obzirom na njegove potrebe i interese.

U vrtiću se njeguje sloboda mišljenja i izražavanja. Svi radnici su jednaki i svi imaju jednake uvjete za rad i napredovanje, te su dužni kvalitetno i odgovorno izvršavati svoje radne obveze. U odnosu na načelo čuvanja ugleda svi radnici su dužni ponašati se na način koji čuva ugled svoje profesije.⁷²

Nadalje kodeks razrađuje odnos prema djeci. Stručni i ostali radnici dužni su u svom radu primjenjivati etička načela kodeksa, bez da na njih utječu predrasude ili osobni stavovi koji se kose s načelima kodeksa. Stručni radnici su obavezni prije početka rada s određenim djetetom upoznati se njegovim osobinama, interesima, posebnim potrebama, zdravstvenim stanjem i obiteljskim okruženjem kako bi kvalitetno odgovorili na potrebe djeteta. Dužni su poštovati jedinstvenost djeteta i njegove potencijale. Što se tiče djece s posebnim potrebama, dužni su prema njima imati poseban senzibilitet i dati im traženu pažnju. Stručni radnici su djeci uzor poželjnog ponašanja.

U kodeksu se razrađuje i odnos prema roditeljima te kaže da su radnici dužni njegovati partnerske odnose s roditeljima i uvažavati njihovo mišljenje i odgojne postupke, što se odnosi i na posvojitelje i skrbnike djece. Dužni su ih informirati o napretku djeteta, programima i ciljevima vrtića, te im omogućuju sudjelovanje u programima vrtića. Ukoliko roditelj uloži prigovor na rad stručnog radnika ili neki događaj u vezi s djetetom, dužni su o tome obavijestiti ravnateljicu koja je dužna riješiti nastali problem i o poduzetom obavijestiti

⁷² Etički kodeks Dječjeg vrtića En ten tini <https://vrtic-ententini.zagreb.hr/UserDocsImages/2019/DOKUMENTI/Eti%C4%8Dki%20kodeks.pdf> pristupljeno 21.08.2023.

roditelje. Stručni radnici su dužni pružati pomoć roditelju u odgoju njihovog djeteta, te uvažavati svakog roditelja i svaku obitelj ponaosob.⁷³

U dijelu pod nazivom odnos prema drugim radnicima govori se o poštovanju i uvažavanju jednih radnika prema drugima, te poštovanje osobnog dostojanstva radnika i poštovanje poslovne hijerarhije. Svi radnici su dužni međusobno surađivati i njegovati timski rad. U radu su dužni međusobno si pomagati, izmjenjivati iskustva i informacije kako bi kvalitetno obavili posao. Radnici su dužni rješavati međusobne konflikte, a ukoliko ne uspiju, dužni su se obratiti nadređenoj osobi za rješavanje konflikta. Svaki radnik ima pravo upozoriti drugog na neprofesionalno ili neetično ponašanje.

Odnos prema vrtiću govori o savjesnom i odgovornom obavljanju posla radi ostvarivanja ciljeva vrtića, čiji ugled se ne smije narušavati. Radnici ne smiju primati darove u zamjenu za obavljanje posla i svi radnici su obvezni sprečavati korupciju u bilo kojem obliku.⁷⁴

Korupcija (lat. corruptio: podmićivanje; pokvarenost), korištenje javne dužnosti radi osobnoga probitka. Često se tim pojmom označavaju različite društvene pojave: organizirani i gospodarski kriminal, loša vlast i njezine posljedice, ljudska prevrtljivost i bahatost vlasti. Korupcija kao politička pojava znači kvarenje vlasti.⁷⁵

U vrtiću je nedopustiv nepotizam i svi su dužni u svom radu izbjegavati sukob interesa.

Nepotizam (iz latinskog. nom. nepos, gen. nepotis unučad, potomak, te nećak) je termin kojim se označava popunjavanje radnih mjesta članovima vlastite obitelji ili davanje prednosti pri zapošljavanju poznanicima. Kriterij stručne ili osobne sposobnosti za određenu funkciju pri tome ne igra odlučujuću ulogu.⁷⁶

Kada radnik u javnosti zastupa vrtić čini to na način da čuva ugled vrtića, a ukoliko predstavlja vrtić u javnosti može iznositi samo one stavove koje je odobrila ravnateljica.

U dijelu pod nazivom odgovornost stručnog tima koje čine radnici: pedagog, psiholog, defektolog, logoped i medicinska sestra govori se o mikro djelovanju stručnog tima kao

⁷³ Etički kodeks Dječjeg vrtića En ten tini <https://vrtic-ententini.zagreb.hr/UserDocsImages/2019/DOKUMENTI/Eti%C4%8Dki%20kodeks.pdf> pristupljeno 21.08.2023.

⁷⁴ Etički kodeks Dječjeg vrtića En ten tini <https://vrtic-ententini.zagreb.hr/UserDocsImages/2019/DOKUMENTI/Eti%C4%8Dki%20kodeks.pdf> pristupljeno 22.08.2023.

⁷⁵ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 14. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33273>>.

⁷⁶ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Nepotizam> pristupljeno 14.08.2023.

stručnog tijela vrtića. Stručni tim dužan je stvarati pozitivnu radnu atmosferu, te se prema ostalim radnicima odnositi s poštovanjem i uvažavanjem. Dužan je pridonositi kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa i biti uzor model ponašanja ostalim radnicima, prvenstveno odgojiteljima. Stručni tim je dužan poticati odgojitelje na kvalitetan rad, razmjenu iskustva, davanje inicijative, stručnih prijedloga i ideja. U valorizaciji rada odgojitelja stručni tim daje povratne informacije, pruža stručnu podršku i pomaže u rješavanju problema.

Nadalje slijedi dio pod nazivom odnos vrtića prema zajednici u kojem se govori o suradnji vrtića s institucijama u okruženju prema kojima je vrtić otvoren i surađuje, te je otvoren i za vanjsko vrednovanje od strane nadležnih institucija.

8.3. Etički odbor

Za nadzor Etičkog kodeksa Dječjeg vrtića En ten tini osniva se Etički odbor u sastavu od tri člana na vrijeme od dvije godine. Članom Etičkog odbora ne može biti ravnateljica niti član Upravnog vijeća vrtića. Etički odbor postupa na temelju zahtjeva za davanje mišljenja o određenom ponašanju ili djelovanju koje nije u skladu s kodeksom koji mora biti u pisanom obliku i potpisan. Ne razmatraju se anonimni zahtjevi. Zahtjev se dostavlja putem tajništva. Postupak mogu pokrenuti: ravnateljica, radnici, Upravno vijeće, roditelji, nadzorne institucije ili osnivač Grad Zagreb. Etički odbor se sastaje u roku od 15 dana i može od podnositelja zahtjeva tražiti pojašnjenja. Ako se o istinitosti spornih tvrdnji ne može zaključiti na temelju materijala postupka, Etički odbor će se ograničiti na davanje mišljenja o načelnom pitanju. Ako ne može donijeti mišljenje, o tome će obavijestiti pismeno podnositelja zahtjeva. Ukoliko je zahtjev podnesen protiv radnika vrtića, omogućit će mu se pismeno izjašnjavanje o navodima zahtjeva. Etički odbor donosi odluku u roku od 30 dana od zaprimanja zahtjeva pismenim putem. Odluka Etičkog odbora može sadržavati mišljenje, preporuku upozorenja i prijedlog poduzimanja mjera. Kada se radi o radniku vrtića, Etički odbor nema ovlasti izreći obvezne mjere radnicima već daje prijedlog ravnateljici za izricanje mjera.

Etički odbor je dužan o svom radu sastaviti godišnje izvješće.

Kršenje kodeksa predstavlja kršenje obveza iz radnog odnosa zbog čega se radniku mogu izreći mjere sukladno kodeksu i Zakonu o radu.

U odnosu vrijednosti javnog sektora: integritet, transparentnost, odgovornost, zaštićenost, ljudsko dostojanstvo, poštenje i povjerenje, dosljednost i harmoniju interesa, pravednost, autentičnost, sloboda izražavanja i profesionalizam, možemo zaključiti da su u Etičkom

kodeksu Dječjeg vrtića En ten tini implementirane sljedeće vrijednosti: integritet, odgovornost, zaštićenost, ljudsko dostojanstvo, sloboda izražavanja i profesionalizam.

8.4. Kritika Etičkog kodeksa

Ovaj kodeks plod je specifične struke, brige o najmlađim pripadnicima društva, te je kao takav specifičan. U uvodnom dijelu naglašava se da se temelji na Općoj deklaraciji UN-a o ljudskim pravima, te Konvenciji o pravima djece, te se izvodi iz njih, što smatram da je jako dobro, te na taj način proširuje zaštitu i promicanje etičkih vrijednosti šire od samo Etičkog kodeksa državnih službenika. Govori o proklamiranom etičkom ponašanju svih radnika vrtića, te se na sve jednako primjenjuje, dok posebno ističe odgovornost Stručnog tima vrtića kao motora ustanove. Spominje i bitnost timskog rada svih radnika vrtića, za razliku od ostalih analiziranih kodeksa. Etičke vrijednosti vrtića temelje se na odgojno-obrazovnim vrednotama vrtića koje su u kodeksu jasno naznačene. Bitan dio kodeksa je i odnos svih radnika vrtića, posebno odgojitelja i Stručnog tima prema djetetu, kojeg su svi dužni upoznati i tretirati s dužnom pažnjom, kao i njegovu obitelj. Etički odbor vrtića u svom ispitnom postupku, nije nedorečen kao onaj osnovne škole, već sadrži u svom mišljenju preporuku upozorenja i prijedlog za poduzimanje mjera, koje može izreći ravnateljica.

Možemo zaključiti da je zaštita i promicanje etički prihvatljivoga ponašanja u ovom kodeksu dobro razrađena, te dodatno proširuje načela izvodeći ih iz Konvencije o pravima djeteta i Opće deklaracije UN-a, te sadrži i odgojno-obrazovne vrednote Vrtića, za razliku od ostalih promatranih kodeksa.

9. ZAKLJUČAK

Etika u državnoj i javnoj upravi, te javnim službama od vitalne je važnosti za zaštitu građana, javnog interesa i za zaštitu državnih i javnih službenika u svakodnevnom postupanju na radu. Za osobe koje rade u državnim i javnim službama, dužnost zauzima posebnu važnost.

One imaju služiti javnosti, ispuniti očekivanja javne službe i biti nositelji zaštite javnog interesa. Etika u državnoj i javnoj službi ukorijenjena je u dužnosti: osobe koje su zaposlene u javnim službama obično su motivirane osjećajem dužnosti da služe i njihova motivacija za javnu službu proizlazi iz potrebe služenja i pomoći drugima, te žele biti od koristi društvu i služiti javnom interesu. Državni i javni službenici u obavljanju svoje radne dužnosti ne bi trebali lagati, uskraćivati informacije, te vlastite interese stavljati iznad služenja javnosti, odnosno postupati neetično. Trebali bi postupati u skladu sa Zakonom o državnim službenicima, Etičkim kodeksom državnih službenika i pojedinačnim etičkim kodeksima

javnih službi. Ostale dimenzije etike u državnoj i javnoj službi utemeljene su na filozofskim tradicijama vrline, načela i posljedica, te su cjelovito povezane s koncepcijama dužnosti.

Donošenjem etičkih kodeksa u državnoj i javnoj upravi, te javnim službama, čelnici tijela imaju smjernice koje su im potrebne za obavljanje svojih zadataka na etičan način i mogu nadahnuti svoje radnike da provode zakone na profesionalan i pravedan način.

Prava su neotuđiva od čovjeka, a mogu se realizirati samo u pravednom društvu. Da bi se to ostvarilo potrebno je da čovjek bude pravedan prema samome sebi, ali i prema društvu u kojem obitava. Osobne prosudbe i djelovanja pojedinaca ne bi smjeli biti smetnja niti moralu, a niti pravnom poretku. Uloga profesionalne etike može biti dvojaka. Kada se osobne vrijednosti, stavovi i uvjerenja razlikuju od onih proklamiranih u etičkom kodeksu, pojedinac je suočen s dva izbora: nadograditi svoj osobni sustav kako bi bio bliže etičkom kodeksu ili sve srušiti i sagraditi svoj novi sustav vrijednosti, stavove i uvjerenja prema modelu etičkog kodeksa. Izgradnjom novog sustava vrijednosti utemeljenom na etičkom standardu pojedinac se približava traženom idealu i postaje profesionalac koji na taj način ojačava svoj identitet, dok kršenjem etičkih normi pojedinac ruši ugled profesije i njegovo djelovanje postaje nesavjesno i neprofesionalno.

U pravilu su uspješniji oni radnici koji u svojem etičkom sustavu imaju integrirane osobne i profesionalne vrijednosti. Poštivanje samo etičkog kodeksa poduzeća nije dovoljno niti za prosperitet radnika osobno, organizacijske jedinice ni poduzeća u cijelosti. Za uspjeh je potrebna čak i kreativna sposobnost da se izdigne iz mase drugih radnika te svojim pravilnim i etičkim odlukama pridonese prosperitetu, kako vlastitom tako i organizacijskom. Kombinacija vlastitih moralnih vrijednosti i poštivanje pravila poduzeća, zakona države i društvenih normi ono je što osigurava uspjeh.⁷⁷

Svrha etičkog kodeksa ima svoju individualnu i društvenu dimenziju. Individualna dimenzija pomaže radniku da prepozna koje su to etički osjetljive situacije. Društvena dimenzija odnosi se na poštivanje temeljnih ljudskih prava, slobode i jednakosti, te propisuje obveze radnika kao stručnjaka za svoj posao, što se od njega očekuje i kako bi trebao reagirati u određenim situacijama.

Na primjerima Etičkog kodeksa državnih službenika, te etičkih kodeksa mirovinskog sustava, osnovnoškolskog sustava i predškolskog sustava prikazana je razina zaštite i promicanja etički

⁷⁷ Andrea Lučić, Tamara Jakopanec: Istraživanje povezanosti etike vrline i zadovoljstva organizacijom, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 16, br.1., 2018.

prihvatljivih ponašanja u promatranom okruženju. Svi kodeksi sadržavaju proklamirane etičke vrijednosti svoje struke, odnosno, temeljne vrijednosti koje se štite etičkim kodeksom, etička načela, te propisani ideal model etički prihvatljivog ponašanja koje se donošenjem kodeksa želi primijeniti u praksi.

Postojanje etičkih kodeksa samo kao postavljenog normativa, odnosno smjernice za postupanje nije dovoljno, jer u stvarnosti postoji premali broj prijava neetičnog ponašanja na godišnjoj razini u jednoj instituciji, kao što je npr. Zavod. Vjerojatno se veći broj ljudi boji prijaviti neetična ponašanja, zbog izloženosti posljedicama ili podcjenjuju sam postupak ispitivanja etičnosti nekog ponašanja ili događaja.

Osim toga, obavljanje dužnosti etičkog povjerenika, umnogočemu je teško i zahtjevno, jer je teško biti objektivan, pravedan i pošten.

Možemo zaključiti da su promatrani etički kodeksi svaki na svoj način visoko postavili ljestvicu dobrog, odnosno idealnog ponašanja i da predstavljaju odgovarajuću zaštitu i promicanje etički prihvatljivih ponašanja svaki u svom sustavu djelovanja. Samo kontinuiranom primjenom u praksi i edukacijom radnika o temama koje pokriva etički kodeks može doći do poboljšanja i oživotvorenja etičkih ideala u svakodnevnom radu.

LITERATURA

Knjige:

1. Ksenija Grubišić, Gordana Marčetić, Siniša Zrinščak, Romea Manojlović Toman: Etika i javna uprava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

Znanstveni radovi:

1. Gordana Marčetić: Etički kodeksi i etika javnih službenika HKJU-CCPA, god 13. 82013.) br. 2, str. 499-539
2. 3. Forum za javnu upravu, Zagreb, 6.veljače 2013., Friedrich Ebert Stiftung, Ured za Hrvatsku
3. Nikola Skledar: Politika, demokracija i etika, Filozofska istraživanja, 92 God. 24 (2004) Sv. I (5-13)
4. Marin Buble: (2006) – Osnove managementa, Sinergija nakladništvo, Zagreb, str. 60-61.
5. Željka Burić: Etično ponašanje-radno okruženje kao izazov i obrazovanje kao potreba. Policijska sigurnost (Zagreb), godina 30. (2021.) broj 1, str. 150-162
6. Ana Aleksić: Poslovna etika-element uspješnog poslovanja, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 5, 2007.
7. Andrea Lučić, Tamara Jakopanec: Istraživanje povezanosti etike vrlina i zadovoljstva organizacijom, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 16, br.1., 2018.

Etički kodeksi:

1. Etički kodeks državnih službenika
2. Etički kodeks radnika Hrvatskog Zavoda za mirovinsko osiguranje
3. Etički kodeks neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u Osnovnoj školi Markuševec
4. Etički kodeks Dječjeg vrtića En ten tini.

Izvori iz medija i interneta:

1. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/>
2. Preuzeto dana 03.08.2023. s: Značenje etičkih vrijednosti (što su, pojam i definicija)- Expressiones(ninanelsonbooks.com) <https://hr.ninanelsonbooks.com/significado-de-valores-eticos#:~:text=Me%C4%91u%20najrelevantnijim%20eti%C4%8Dkim%20vrijednostima%20>

moгу%20se%20spomenuti%3A%20pravednost%2C,dru%C5%A1tvenom%2C%20%C5%A1kolskom%20okru%C5%BEenju%2C%20pa%20%C4%8Dak%20i%20putem%20medija.

3. Preuzeto dana 03.08.2023. s: Definicija etičkih vrijednosti-što je to, značenje i pojam-Želim znati sve 2022 (erf-est-org) <https://hr.erf-est.org/6808-valores-ticos.html>
4. https://hr.wikipedia.org/wiki/Sukob_interesa pristupljeno 12.08.2023.
5. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Integritet> pristupljeno 12.08.2023.
6. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Transparentnost> pristupljeno 12.08.2023.
7. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 12. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49989>>.
8. <https://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon/291-clanak-zlouporeba-polozaja-i-ovlasti> pristupljeno 17.08.2023.
9. <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>
10. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Diskriminacija> pristupljeno 17.08.2023.
11. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
12. Pristupljeno 13. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63576>>.
13. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Predrasuda> pristupljeno 18.08.2023.
14. <https://www.zakon.hr/z/492/Zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju> pristupljeno 20.08.2023.
15. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
16. Pristupljeno 14. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33273>>.
- ¹ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Nepotizam> pristupljeno 14.08.2023.